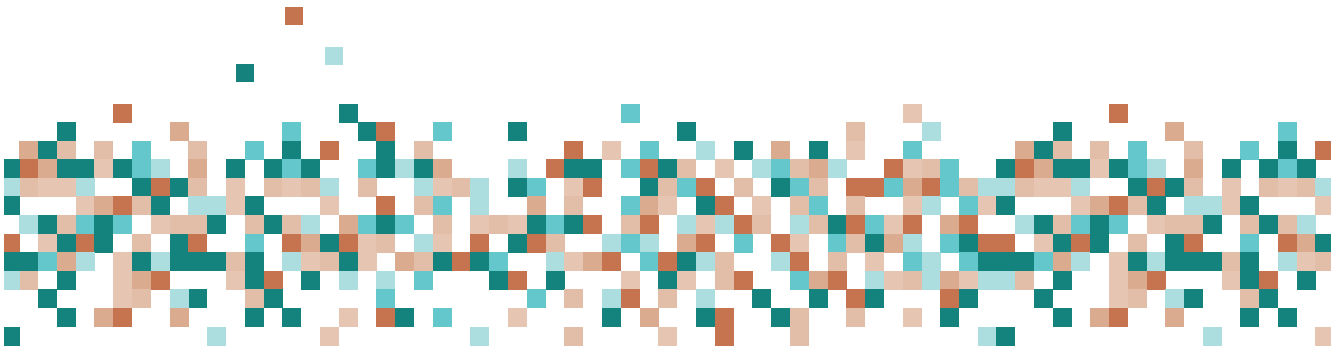

5 jaar Housing First in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

la Strada

Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri
Steunpunt thuislozenzorg Brussel

la Strada

Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri
Steunpunt thuislozenzorg Brussel

Verantwoordelijke uitgever:

Yahyâ Hachem Samii

La Strada vzw

Steunpunt Thuislozenzorg Brussel

Verenigingstraat, 15 – 1000 Brussel

T : 02/880.86.89 | www.lastrada.brussels

Brussel, oktober 2018

Reproductie is toegestaan mits de bron vermeld wordt.

Ce rapport est disponible en français.

Met de steun van :

GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

5 jaar Housing First in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Karen Swyngedauw

la Strada

Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri
Steunpunt thuislozenzorg Brussel

DANKWOORD

We bedanken iedereen die heeft bijgedragen aan dit rapport en in het bijzonder de 4 Brusselse *Housing First*-teams voor het delen van hun kennis, ervaring en gedrevenheid. Ook de boeiende en constructieve feedback van het begeleidingscomité was onontbeerlijk. Het team van *la Strada* was ten slotte onmisbaar bij de vertaling, herlezing en vormgeving van dit rapport. Bedankt!

COLOFON

COORDINATIE

- ▶ Karen SWYNGEDA UW
- ▶ Yahyâ HACHEM SAMII

AUTEUR

- ▶ Karen SWYNGEDA UW

BEGELEIDINGSCOMITÉ

- ▶ Coralie BUXANT (HFB-LAB; POD Maatschappelijke Integratie)
- ▶ Samara JONES (HF Europe Hub; FEANTSA)
- ▶ Danny LES CRAUWAET (Steunpunt Mens en Samenleving vzw)
- ▶ Sarah LUYTEN (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn)
- ▶ Lucie MARTIN (Universiteit St-Louis)

MET DE MEDEWERKING VAN

- ▶ Muriel ALLART (SMES-B)
- ▶ Aude GIJSSELS (Samusocial; Stepforward)
- ▶ Gaëlle GUERRERO (Straatverplegers)
- ▶ Aline STRENS (Diogenes; Station Logement)

VERTALING

- ▶ Yahyâ HACHEM SAMII

LAY-OUT

- ▶ Nicolas GINOCCHIO (<https://www.behance.net/ginocchio>)

FOTOGRAFE

- ▶ Raisa VANDAMME (<https://raisavandamme.be>)

We bedanken het team van *la Strada* voor hun feedback en ondersteuning.

Inhoudstafel

Inleiding	5
1. Wat is Housing First?	7
1.1. Oorsprong en doelgroep	7
1.2. Housing First principes en methodiek	10
2. Housing First in Brussel	14
2.1. Een tijdslijn	14
2.2. De 4 Housing First-teams van Brussel	18
2.3. Housing First op het Brusselse terrein	23
2.3.1. De Housing First-doelgroep in Brussel	23
2.3.2. Huisvesting aanbieden en behouden	28
2.3.3. De Housing First-begeleiding	34
2.3.4. Samenwerking over de grenzen van sectoren heen	38
2.4. Uitdagingen	46
Bestuit	48
Termen en afkortingen	50
Lijst van figuren	52
Bibliografie	53
Bijlagen	55

Inleiding

Housing First (HF) is een veelbesproken onderwerp, zowel bij sociaal werkers binnen de Brusselse thuislozenzorg als bij politici en media. Talrijke publicaties hebben reeds uitgewezen wat deze sociale innovatie precies inhoudt, maar nog steeds bestaat er veel verwarring omtrent het begrip, zijn exacte betekenis en organisatie op Brussels niveau. Naar aanleiding van de 5e verjaardag van *HF* in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) bespreekt *la Strada*, het Steunpunt thuislozenzorg Brussel, in deze publicatie het begrip *HF*, de 4 erkende Brusselse *HF*-teams en hun concrete werking.

In het begin werd het *HF*-model immers herhaaldelijk in vraag gesteld door verschillende actoren. De *HF*-teams hebben dan ook moeten strijden voor een plaats en erkenning in de Brusselse thuislozenzorg.

La Strada is reeds van bij het begin betrokken bij de ontwikkeling van *HF* in het Brussels Gewest. In 2013 nam ze deel aan de evaluatie van het federale *HF* Belgium experiment en werkte het Steunpunt mee aan de creatie van het handboek: *Ga voor Housing First!* (2016). In 2015 werd *la Strada* partner binnen *Housing First* Brussels, waarin het hoofdzakelijk een ondersteunende en observerende rol op zich nam. Het eerste evaluatierapport van het *HF* Brussels-project werd in 2016 gepubliceerd en in 2017 werd de *HF*-koepel opgericht, als overlegorgaan dat de 4 erkende Brusselse *HF*-teams en *la Strada* samenbrengt. De overlegmomenten van de *HF*-koepel worden sindsdien maandelijks georganiseerd door *la Strada*, met twee doelstellingen: de ondersteuning van de ontwikkeling van het *HF*-model in Brussel en het bevorderen van de integratie van de *HF*-teams in de Brusselse thuislozenzorg. Deze sector kent een grote diversiteit aan organisaties en werkvormen die elk een specifieke doelgroep aanspreken en begeleiden. *HF* is één van de vele werkmodellen die samen met de andere organisaties uit de thuislozenzorg en aanverwante sectoren strijdt tegen dak- en thuisloosheid.

In het Brussels Gewest zijn er 4 *HF*-teams actief, die erkend en gefinancierd worden door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC): *Station Logement (Diogenes)*, *Straatverplegers*, *SMES-B* en *Stepforward (Samusocial)*. Deze teams hebben elk een specifieke werking, gebaseerd op het internationaal erkende *HF*-model, en worden eveneens sterk beïnvloed door de visie en cultuur van de basisorganisaties. Om de werkingen van de *HF*-teams concreet in beeld te brengen werden er in deze publicatie enkele getuigenissen van *HF*-huurders en *HF*-medewerkers opgenomen.

We hebben ons gebaseerd op een uitgebreide literatuur van internationale wetenschappelijke studies omtrent *HF*, Brussels onderzoek over *HF* en de jaarverslagen van de Brusselse *HF*-teams (2013-2017). Deze informatie werd aangevuld met cijfermateriaal dat verzameld werd aan de hand van een vragenlijst die door iedere *HF*-coördinator werd ingevuld.¹

¹ Deze vragenlijst verzamelt de meest pertinente gegevens m.b.t. de *HF*-huurders, de *HF*-huisvesting, de *HF*-begeleiding en de samenwerking van de 4 teams met andere organisaties binnen en buiten de Brusselse thuislozenzorg. Om tot een coherent geheel te komen, werd 31 december 2017 gekozen als referentiedatum voor de vragenlijst. Alle cijfers die in deze publicatie worden vermeld hebben dus betrekking op 31 december 2017.

Het onderzoeksvoorstel en het uiteindelijke resultaat werden besproken met de Brusselse *HF*-teams en gevalideerd door het *HF*-begeleidingscomité, dat samengesteld is uit onderzoekers en erkende experten van het thema:

- ▶ Coralie Buxant (*HFB-LAB*; POD Maatschappelijke-Integratie)
- ▶ Samara Jones (*HF* Europe Hub & FEANTSA²)
- ▶ Danny Lescrauwaet (Steunpunt Mens en Samenleving vzw)
- ▶ Sarah Luyten (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn)
- ▶ Lucie Martin (Universiteit St. Louis).

Ten slotte bespreken we de grootste uitdagingen waarmee de Brusselse *HF*-teams worden geconfronteerd. In een gewest waar *la Strada* in november 2016 nog 3.386 dak- en thuislozen telde waarvan meer dan een derde op straat of in de noodopvang verblijft³, zijn onder meer de zoektocht naar betaalbare en geschikte huisvesting, de toegang tot (geestelijke) gezondheidszorg, de samenwerking met andere organisaties en budgettaire belemmeringen de belangrijkste uitdagingen voor een Brussels *HF*-team.

² Voor afkortingen en acroniemen zie de lijst van "Termen en afkortingen" op het einde van dit rapport.

³ 21% of meer dan 1 op 5 van de getelde mensen overnachten in de openbare ruimte en 14% in de noodopvang. Dit betekent dat 35% van het totaal aantal getelde dak- en thuislozen tot de ETHOS categorie 1 & 2 behoren. Zie bijlage 1 voor meer informatie m.b.t. deze Europese typologie over thuisloosheid en sociale uitsluiting op vlak van wonen.

1. Wat is Housing First?

1.1. Oorsprong en doelgroep

'Housing First' (HF) klinkt als een logisch en vanzelfsprekend concept, waardoor er heel wat veronderstellingen en misverstanden gepaard gaan met de verspreiding ervan in Europa en België. De internationaal erkende aanpak wordt duidelijk omschreven en gedefinieerd in de wetenschappelijke literatuur en wordt in de eerste plaats vaak omschreven als een **filosofie**:

"[...] het Housing First principe, waarbij een persoon niet eerst zijn leven volledig moet veranderen om het recht op huisvesting te verdienen. In plaats daarvan is huisvesting de basisvoorwaarde die het mogelijk maakt om andere problemen op te lossen.

(Y foundation, 2017, p. 9)

Deze brede definitie van HF laat de ruimte aan elke organisatie om dit op haar manier in te vullen, aangepast aan de context waarin ze zal functioneren. Het HF-model kan echter niet gereduceerd worden tot 'personen eerst huisvesten'. De gepersonaliseerde begeleiding van de huurders is even belangrijk als de huisvesting zelf. De volgende definitie van HF als **methodiek en operationeel kader** verduidelijkt:

"Het Housing First model voorziet de onmiddellijke toegang tot huisvesting (vanaf de straat) voor daklozen met een bijzonder kwetsbaar profiel (langdurige dakloosheid met mentale en/of fysieke gezondheidsproblemen en/of verslaving). De nieuwe bewoner betaalt net als andere huurders zijn huur en respecteert de voorwaarden van het huurcontract. Een begeleidingsteam streeft naar het behoud van de woning en het herstel van de persoon door begeleiding bij alle aspecten van diens leven."

(Buxant, 2016, p. 8)

HF werd in het begin van de jaren '90 ontwikkeld door Dr. Sam J. Tsemberis in New York onder de naam *Pathways to Housing*. De organisatie richtte zich initieel op personen met geestelijke gezondheidsproblemen die op straat leven (Pleace, 2016). Het model werd als vernieuwend aanzien omdat er eerst huisvesting aangeboden wordt, in tegenstelling tot hulpvormen waarbij dak- en of thuislozen aan verschillende voorwaarden moeten voldoen vooraleer ze gehuisvest worden. Dit laatste trapsgewijze hulpmodel⁴ blijkt echter niet te werken voor extreem kwetsbare personen, die reeds jarenlang op straat leven en vaak zowel met geestelijke gezondheidsproblemen kampen als middelen gebruiken. Voor deze doelgroep werkt de HF-methodiek, die geen extra voorwaarden bovenop deze van het huurcontract oplegt, het best.

⁴ Ook wel 'linear residential treatment' of 'treatment-led approaches' genoemd. (Pleace, 2016)

Ongeveer gelijktijdig met het Amerikaanse *Pathways to Housing* model zag het Finse *HF*-model het daglicht. De twee verschillen van elkaar m.b.t. twee sleutelementen. In Finland (en België) betalen de huurders zelf hun huur. In de Verenigde Staten wordt daarentegen 30% van het inkomen voorbehouden voor de huur en draagt de eigenaar of de organisatie de betalingsverantwoordelijkheid. Het andere verschil betreft de begeleiding van de huurders. In de VS is een team steeds een multidisciplinair ACT-team⁵ en 24u/24u en 7/7 dagen beschikbaar. In Finland wordt er daarentegen gebruik gemaakt van de reeds bestaande diensten en wordt er niet automatisch een multi-professioneel team samengesteld.⁶ (Y-foundation, 2017, p. 14)

HF kenmerkt zich niet alleen door zijn specifieke aanpak of methodiek, maar ook door de **doelgroep** waarvoor ze werd ontwikkeld. Net als voor het *HF*-model, bestaan er voor de *HF*-doelgroep verschillende definities. Het is echter duidelijk dat deze doelgroep, in vergelijking tot andere groepen binnen de dak- en thuislozenzorg het verst verwijderd is van huisvesting. Daar zijn diverse redenen voor: een lang parcours op straat, geestelijke gezondheidsproblemen, verslaving, zware fysieke problemen, enz. Het *Housing First Belgium Lab*⁷ (*HFB-LAB*) definieerde in 2017 samen met alle *HF*-teams in België een gemeenschappelijke definitie van de *HF*-praktijken en zijn doelgroep:

“Daklozen die het minste kans maken op huisvesting:

- ▶ **Dakloos (ETHOS 1 & 2);**
- ▶ **Langdurig (minstens de laatste 3 maanden vóór hun intrek in een woning of 12 maanden in totaal in verschillende episodes gedurende hun ganse leven⁹⁻¹⁰);**
- ▶ **Kwetsbaar (problemen inzake fysieke en/of geestelijke gezondheid en/of verslavingen);**
- ▶ **Nood aan intensieve begeleiding tijdens huisvesting;**
- ▶ **Het recht kunnen openen op een inkomen of reeds over een inkomen beschikken.”¹¹**

Bepaalde organisaties focussen bovendien op specifieke doelgroepen zoals vrouwen of jongeren. In Brussel werkt *Stepforward* enkel met jongeren van 18 tot 25 jaar met een *HF*-profiel, en ook in de rest van Europa werden er verschillende projecten voor specifieke doelgroepen opgestart.¹²

Er kan ten slotte worden vastgesteld dat er reeds zeer veel wetenschappelijk onderzoek verricht en gepubliceerd werd omtrent *HF*. (Raitakari & Juhila, 2015) Het model werd bovendien reeds vaak geëvalueerd (Tsemberis et al., 2014) in verschillende landen (Bush Geertsema et al. 2010). Deze evaluaties blijken in de meeste gevallen, zoals in België, succesvol te zijn. Met andere woorden: *HF* werkt! (Buxant, 2016)

5 i.e. Assertive Community Treatment. Het andere meest voorkomende *HF*-teammodel is ICM: Intensive Case Management. Meer uitleg in de lijst van 'termen en afkortingen'. In dit filmpje van de KBS illustreren enkele *HF*-medewerkers de verschillen tussen beide modellen: <https://youtube.com/watch?v=34dkJRL6T2I>. In de lijst met termen en afkortingen worden de 2 teammodellen gedefinieerd.

6 Voor meer informatie m.b.t. de geschiedenis van *HF* verwijzen we door naar de Europese *Housing First Guide* (2016): <https://housingfirstguide.eu/website>

7 Het *HFB-LAB* biedt ondersteuning aan de ontwikkeling van de huidige en toekomstige praktijken inzake *HF* in België. De structuur is ondergebracht bij de POD Maatschappelijke Integratie. (<http://housingfirstbelgium.be>)

8 Situaties van dakloosheid, preciaire of onaangepaste huisvesting kunnen overwogen worden, voor zover het gaat om tijdelijke situaties met als meest waarschijnlijke uitkomst een situatie van dakloosheid, en voor zover aan alle andere criteria in verband met het doelpubliek wordt voldaan (bv. Verblijf in het ziekenhuis vanop straat, met een bijna zekere terugkeer naar de straat na de hospitalisatie). De *ETHOS*-typologie werd bijgevoegd in bijlage 1 van deze publicatie.

9 Merk op dat de deelnemers aan het experiment *HFB* gemiddeld 5 jaar in een situatie van dakloosheid hebben geleefd (*ETHOS* 1 & 2).

10 Dit begrip moet in verband worden gebracht met de leeftijd van de doelgroep.

11 De volledige fiche met de definitie van de *HF*-praktijken is terug te vinden in bijlage 2.

12 Bijvoorbeeld: voor jongeren: *Housing First for Youth (HF4Y)*: <http://feantsaresearch.org/download/samara-jones-deborah-quilgars-and-sarah-sheridan5938179022449888530.pdf> en <http://feantsa.org/download/report-chloe-eng5472656428791867789.pdf>, voor vrouwen: *Threshold Housing First Pilot for Women with an Offending History*: [https://york.ac.uk/media/chp/documents/Threshold%20Housing%20First%20Evaluation%20Report%20-%20FINAL%20\(14-3-18\).pdf](https://york.ac.uk/media/chp/documents/Threshold%20Housing%20First%20Evaluation%20Report%20-%20FINAL%20(14-3-18).pdf).

GETUIGENIS VAN AUDREY, SOCIAAL WERKSTER

“Hij leefde al tien jaar op straat toen zich de kans voordeed een woning te krijgen in het kader van het Housing First-project, in samenwerking met de gemeentelijke diensten en het OCMW. We gingen samen met hem zijn nieuwe woonst bezoeken. Hij was helemaal ontroerd en herhaalde heel de tijd dat hij “nooit gedacht had dat het nog mogelijk zou zijn ooit een ‘thuis’ te vinden”. Samen hebben we bekeken welke meubels hij nodig had voor zijn appartement. Met zichtbaar genot koos hij in de catalogus: een zetel, een kast, een frigo, een lage tafel, lakens, handdoeken... Zijn ‘volgende project’? Terug contact opnemen met zijn familie. Daar maakte hij al snel werk van. Hij was erg erkentelijk ten aanzien van de ploeg van Straatverplegers en was ook fier op zichzelf dat hij zo’n weg had afgelegd.”

(Bron: Jaarverslag Straatverplegers, 2017, p. 36)

1.2. Housing First principes en methodiek

Het *HF*-model wordt gekenmerkt door zijn specifieke filosofie en doelgroep, maar ook door zijn typerende methodiek en begeleiding. Elke *HF*-methodiek is steeds gebaseerd op het *Pathways* model van Dr. Sam J. Tsemberis, maar kent ook zeer grote verschillen met en binnen Europa. *FEANTSA* ontwikkelde in samenwerking met een comité van internationale *HF* deskundigen (waaronder Dr. Sam J. Tsemberis) **8 Europese hoofdprincipes**, waarbij ze rekening hielden met de verschillende Europese toepassingen van het *HF*-model. Deze principes worden gedefinieerd en uitgebreid beschreven in de Europese *Housing First* Guide (zie table 1).

De 8 sleutelprincipes zouden de basis moeten vormen voor elk *HF*-project dat actief is binnen Europa en zorgen voor een duidelijke definiëring van *HF* als werkmodel. De principes worden daarom als instrument gebruikt bij evaluaties m.b.t. de getrouwheid aan het model:

“Getrouwheid verwijst naar hoe strikt een dienst de kernprincipes van HF respecteert [...]. Wanneer een dienst de kernprincipes niet volgt, zou deze niet mogen worden aanzien als HF en mag ze ook niet worden geëvalueerd als een voorbeeld van HF.”

(Pleace, 2016, p. 63)

De getrouwheid aan het model roept echter ook veel vragen en discussies op. Enerzijds doordat ze gelinkt wordt aan de ‘effectiviteit’ van elk project en dus, volgens verschillende Europese onderzoeken, succes zou garanderen. (Pleace & Bretherton, 2013) Anderzijds heeft het een invloed op de concurrentie tussen *HF* en andere diensten die ook op een huisvestingsgerichte¹³ manier werken (zoals bijvoorbeeld Begeleid Wonen). (Martin, 2016)

Ten slotte gebruiken de *HF*-teams zeer specifieke methodieken en hulpmiddelen om op een herstelgerichte manier hun doelgroep te begeleiden. Dit zijn enkele voorbeelden:

- ▶ Herstelplan, bv. WRAP: Wellness Recovery Action Plan;
- ▶ *Motivational interviewing & Decisional Balance* ;
- ▶ Krachtgericht werken¹⁴ ;
- ▶ Verschillende soorten therapie: schematherapie, psychotraumattherapie, cognitieve gedragstherapie, substitutietherapie...;
- ▶ Kleinere hulpmiddelen:
 - Een plantje geven¹⁵,
 - Culinaire ateliers,
 - Verjaardagen vieren,
 - Tijdlijn maken en bespreken,
 - Feest organiseren na 1 jaar in de woning,
 - ...

¹³ Ook wel *Housing Led*-werkvormen genoemd.

¹⁴ Meer info: <http://impuls-onderzoekscentrum.nl/userfiles/Folder%20Krachtwerk.pdf>

¹⁵ *“Een spiegel voor zorgdragen”. Jaarverslag HF Brussels, SMES-B, 2014, p. 16*

TABEL 1: HOUSING FIRST - SLEUTELPRINCIPES

Principe	Korte uitleg
1) Huisvesting als fundamenteel mensenrecht	<i>HF</i> interpreteert dit recht ¹⁶ als onvoorwaardelijk; het recht op huisvesting moet niet 'verdiend' worden, maar net als een andere ('normale') huurder moet de persoon huur betalen en het huurcontract naleven. Het principe benadrukt bovendien dat huisvesting als hefboom wordt gebruikt om aan het herstel van de persoon te werken en van daaruit andere problemen aan te pakken.
2) Keuze- en controlevrijheid van de huurders	Er kunnen aan de huurder geen verplichtingen worden opgelegd, zoals bijvoorbeeld een afkickbehandeling of een opname. Ze hebben zelf hun eigen leven in handen.
3) Scheiding van huisvesting en begeleiding	De huisvesting is niet van de begeleiding afhankelijk en omgekeerd. Dit betekent dat de persoon gehuisvest blijft wanneer de begeleiding op een laag pitje staat en de begeleiding doorgaat wanneer de persoon zijn huisvesting verliest ¹⁷ .
4) Herstel als doelstelling	Bij herstelgericht werken wordt er gefocust op het algemeen welzijn en de krachten van de persoon. Er wordt gewerkt op een 'empowerende' manier zodat de persoon zijn eigen leven richting kan geven.
5) Filosofie van risicobeperking	'Harm reduction' biedt ondersteuning, hulp en begeleiding bij middelengebruik, maar eist geen totale onthouding.
6) Actieve inzet zonder dwang	De begeleiding is assertief, positief en maakt herstel mogelijk.
7) Gericht op de persoon	De persoon staat centraal, waardoor de begeleiding volledig op de huurder wordt afgestemd. Er wordt m.a.w. begeleid op maat van de huurder.
8) De begeleiding is flexibel en beschikbaar zolang het nodig is	De intensiteit van de begeleiding kan verschillen in de tijd en is steeds afhankelijk van de persoon die begeleid wordt.

¹⁶ Huisvesting als mensenrecht is gestoeld in verschillende internationale verdragen, waaronder het art. 25 van de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)* en nationale wetteksten; in België in het art. 23 van de Grondwet.

¹⁷ Een *HF*-team is dan ook altijd mobiel; de begeleiding vindt plaats waar de persoon zich het best voelt of verblijft; op straat, in een park, in het ziekenhuis en zelfs in de gevangenis.

GETUIGENIS VAN EEN TEAMMEDEWERKER

“Ik werk als sociaal werkster voor het Housing First-project van SMES-B sinds augustus 2014. Van meet af aan was ik overtuigd van de filosofie van het project die overeenstemt met de professionele houding die ik wou ontwikkelen. Een huurder begeleiden die zich huisvest na jarenlang op straat te hebben geleefd, betekent voor mij op weg gaan met hem, op zijn ritme, zodat hij een – zijn – plaats kan vinden in de samenleving en het respect en de waardigheid kan terugvinden die er niet waren toen hij overleefde op straat.

Concreet bestaat dit uit het uitvoeren van administratieve formaliteiten (begeleiden naar het stadhuis, naar het OCMW, het ziekenfonds, de bank, in het gerecht, bij schuldbemiddeling...), hem bezoeken in zijn appartement, nagaan hoe het met hem gaat en hoe hij zich het appartement toe-eigent. We hebben het dan bijvoorbeeld over schoonmaken, de was doen, eten klaarmaken, decoratie, de burens, enz.

Een thuis hebben zorgt er voor dat de huurder eindelijk kan uitrusten, contact kan opnemen met zijn familie, zijn gezondheid kan verzorgen, zich veilig voelt en nadenkt over de toekomst (een opleiding volgen, vrijwilligerswerk doen en misschien zelfs opnieuw werk vinden,...).

“Tijd” en “hoop” zijn twee sleutelwoorden die voor mij essentieel zijn in mijn werk, want het parcours in de woning is niet gemakkelijk na een lang verblijf op straat in combinatie met geestelijke gezondheidsproblemen en verslaving. Het is een parcours vol hindernissen van verschillend kaliber die kunnen leiden tot ontmoediging, zowel bij de huurder als bij de begeleider.

De begeleiding in duo, die intensiever wordt tijdens crisismomenten, en het multidisciplinair team maken het mogelijk om problemen aan te pakken die dikwijls lijken vast te zitten.

Bepaalde etappes worden samen aangepakt, stap per stap, met een luisterend oor en wederzijds respect, zodat een vertrouwensrelatie met de huurder kan worden opgebouwd en er mooie momenten worden meegemaakt. Ik denk bijvoorbeeld aan een namiddag waarbij ik met een huurder naar de cinema ben geweest en we daarna iets hebben gedronken op een terras. Maar er zijn ook moeilijke momenten, vaak verschrikkelijk, zoals het onvermijdelijke einde van een begeleiding. Ik wil deze getuigenis beëindigen met het eren van mijn “vriend” Hassen, die is gestorven op 13 december 2017.”

(Bron: Jaarverslag SMES-B, 2017, p. 4)

2. Housing First in Brussel

2.1. Een tijdslijn van de ontwikkeling van Housing First in Brussel

1992

Oprichting **Pathways to Housing** door Dr. Sam J. Tsemberis in New York.

2000

In de jaren 2000 ontdekken verschillende Brusselse sociaal werkers de *HF*-methodiek, onder meer tijdens een bezoek van **SMES-B** en **Diogenes** aan het Rehabteam van straatpsychiater Jules Tielens in Amsterdam en een bezoek aan 'Un chez-Soi d'abord' in Marseille. De rest van de sector reageert echter sceptisch op het enthousiasme van hun collega's. (Mondelaers N., 2013)

2010

Europese Consensusconferentie over dak- en thuisloosheid¹⁸ in Brussel: tijdens deze conferentie worden de huisvestingsgerichte methodieken naar voren geschoven als een duurzame oplossing voor dak- en thuisloosheid. De rol van *HF* als centraal element binnen een geïntegreerde strategie wordt er uitvoerig besproken.

2011

Straatverplegers vzw ontdekt *HF* in het kader van een haalbaarheidsstudie omtrent alternatieve hulpvormen, in samenwerking met 4 studenten van de *Solvay Brussels School of Economics and Management*, een bedrijf gespecialiseerd in het onderzoeken van sociale impact (*KoisInvest*), en andere experten op het vlak van herhuisvesting van daklozen in New York, Wenen en Amsterdam. Daarna startten ze met hun project **Housing Fast**.

In opdracht van **SMES-B** schrijft onderzoekster Lucie Martin een actie-onderzoek¹⁹ omtrent de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een *HF*-project in Brussel. In het rapport beschrijft Martin onder meer de geringe kennis van sociale diensten en beleidsmakers over *HF*. Er kan met andere woorden worden gesproken over een verwatering van het begrip.

2013

Staatssecretaris voor Armoedebestrijding Maggie De Block lanceert, met de steun van de Nationale Loterij, het **Housing First Belgium** experiment in 5 Belgische steden (Gent, Antwerpen, Charleroi, Luik en Brussel) voor aanvankelijk 2 jaar. In Brussel starten twee organisaties met een *HF*-project: **SMES-B** en de **Straatverplegers vzw**. Na 2 jaar wordt het *HF Belgium*-project met een jaar verlengd en worden er 3 nieuwe steden toegevoegd: Hasselt, Sint-Jans-Molenbeek en Namen. Het experiment wordt geëvalueerd door 3 onderzoekers (1 per gewest, waaronder *la Strada*), waarbij er een vergelijking wordt gemaakt tussen 141 *HF*-huurders en 237 dak- en thuislozen die door de klassieke hulpverlening (voor daklozen behorend tot de ETHOS categorie 1 en 2) worden geholpen.

2015

De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) lanceert een **HF-projectoproep**. Drie organisaties worden geselecteerd en vervolgens gefinancierd voor hun *HF*-project: **SMES-B**, **Straatverplegers vzw** en **Samusocial**. **SMES-B** en **Straatverplegers vzw** slaan de handen in elkaar en vormen samen het project **Housing First Brussels**. **Samusocial** werkt samen met het OCMW van de stad Brussel voor het project **Stepforward** dat zich richt op jongeren (van 18-25 jaar) met een *HF*-profiel.

In november 2015 richt de **Koning Boudewijnstichting (KBS)**, in samenwerking met een stuurgroep van verschillende organisaties²⁰, een netwerk op voor alle *HF*-medewerkers die werken in een *HF*-project in België. Tot op vandaag komt dit netwerk 3 keer per jaar samen voor een **intervisie** van één dag over de principes, praktijken en uitdagingen van *HF*. De KBS publiceerde vervolgens verschillende video's op haar YouTube-kanaal over *HF* in België.²¹

18 <http://feantsa.org/en/report/2010/12/10/policy-rvv-ijkqkqk>

19 MARTIN, L. (2011). *Vers un programme de Housing First à Bruxelles ?*; SMES-B, Bruxelles.

20 Deze stuurgroep bestaat uit: *la Strada*, Observatorium van de Relais Social in Charleroi, Steunpunt Mens en Samenleving, KBS, POD-Maatschappelijke Integratie, HFB-LAB en FEANTSA.

21 Via deze website kunnen de video's worden bekeken: <https://youtube.com/user/KBSFRBvideo/search?query=housing+first>

2016

HF Belgium publiceert zijn onderzoeksresultaten en het handboek: **Ga voor Housing First!** De resultaten van het onderzoek zijn indrukwekkend: na 2 jaar is 90%²² van de HF-huurders nog steeds gehuisvest. Van het totaal aantal dak- en thuislozen dat werd gehuisvest na de klassieke hulpverlening is eveneens 86% nog steeds gehuisvest²³. Het is duidelijk dat de huisvestingsgerichte aanpak succesvol is.

In februari 2016 publiceert FEANTSA de website en het handboek **Housing First Guide Europe**²⁴. Deze interactieve website en het uitgebreide rapport beschrijven wat HF betekent, hoe het werkt en op welke manier het werd geïmplementeerd in verschillende Europese steden. Kort daarna wordt de **Housing First Europe Hub** opgericht door een samenwerkingsverband tussen de Y-foundation (Finland) en FEANTSA. De HF Europe Hub focust op advocacy, training, onderzoek en nieuwe HF-praktijken in Europa en werkt samen met 20 partnerorganisaties²⁵ verspreid over gans Europa.

In november 2016 start *Diogenes* met hun HF-project **Station Logement** voor bewoners van de Brusselse metro- en treinstations. Ze kiezen bewust voor een ICM-team waarbij er nauw wordt samengewerkt met 4 directe partners: de dienst Begeleid Wonen *Huis van Vrede*, de *Cellule régionale Capteur et Créateur Logements* van *L'Îlot*, het centrum voor dringend onthaal *Ariane* en vzw *l'Autre Lieu*.

La Strada publiceert in juni 2016 haar **evaluatie** over de HF-projecten in Brussel. Het bestaat enerzijds uit een beschrijving van de uitdagingen waar de projecten mee worden geconfronteerd en anderzijds uit een longitudinale opvolging van de huurders van *Housing First Brussels*. De kwalitatieve onderzoeksgegevens over de huurders staan centraal en vullen de cijfergegevens van de federale evaluatie aan. (Martin, 2016)

2017

In juni publiceert het *Forum – Brussel tegen Ongelijkheid* een etnografie van de HF-praktijken van *SMES-B* en *Straatverplegers* vzw, genaamd: **Sorties de Rue**. Daarbij is er in de eerste plaats aandacht voor twee specifieke kenmerken van een HF-begeleiding; de onvoorwaardelijkheid van de hulp en de keuzevrijheid van de begeleide persoon. (Lo Sardo, 2017)

Het HFB-LAB start in 2017 met een **Erasmus+** project voor alle Franstalige HF-medewerkers in België. Uitwisseling van ervaring en kennis over HF staat bij deze uitwisselingen centraal. In november 2017 ging een eerste delegatie van België naar Finland, waar ze werden onthaald door de *Y-foundation*. Er werden in totaal 9 uitwisselingen gepland, verspreid over gans Europa.

2018

Aansluitend op het nieuwe *Train-de-trainer* programma van de HF Europe Hub start het HFB-LAB met een **nieuw HF-opleidingsprogramma**, met een Franstalige en een Nederlandstalige trainer. Dit opleidingsprogramma wordt gefinancierd door de KBS en bestaat voortaan uit 3 modules; een inleiding, een workshop over de sleutels van een HF-begeleiding en de reeds bestaande HF-intervisies.

In januari 2018 begint *la Strada*, na enkele maanden voorbereiding, met het organiseren van de **HF-koepel**. Deze heeft twee doelstellingen voor ogen: de ondersteuning van de ontwikkeling van het HF-model in Brussel en het bevorderen van de integratie van de HF-projecten in de Brusselse thuislozenzorg. In de praktijk neemt de koepel drie verschillende, aanvullende rollen op zich: organiseren van overleg, informatie- en bewustmakingsorgaan en observatorium. De structuur staat ten dienste van de HF-projecten in het Brussels Gewest, de volledige Brusselse thuislozenzorg en de politieke actoren.

In de **ordonnantie betreffende de noodhulp aan en de inschakeling van daklozen** van de GGC worden er verschillende nieuwe werkvormen uit de dak- en thuislozenzorg officieel erkend. In de uitvoeringsbesluiten van deze ordonnantie worden HF en zijn operationeel kader gedefinieerd. De ordonnantie werd op 25 mei 2018 gestemd door de Verenigde Vergadering.

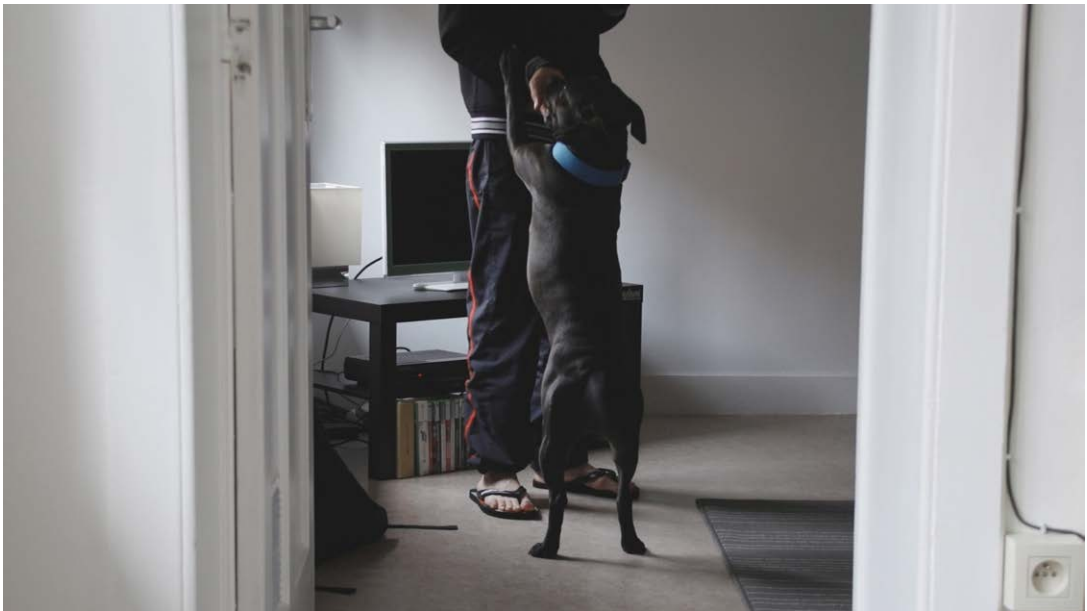
22 In juni 2017 werden de cijfers geactualiseerd: de graad van behoud van huisvesting bedraagt dan 93%.

23 Deze groep zijn echter daklozen met beperktere behoeften dan de HF-doelgroep. Voor meer info: <http://housingfirstbelgium.be/nl/paginas/een-evaluatie>

24 <https://housingfirstguide.eu/website>.

25 De *POD Maatschappelijke Integratie, via het HFB-LAB*, is de Belgische partnerorganisatie.

© Stephane Leclercq

GETUIGENIS VAN EEN SOCIAAL WERKER

Vanaf midden december werd Jef opgenomen in het project Station Logement. Hij leefde al meer dan 10 jaar op straat waar hij werd opgevolgd door Diogenes. Tijdens zijn tijd op straat was hij een zeer zware alcoholicus met grote gezondheidsproblemen. Bij intrede in zijn woonst was hij dus nog op een zeer kwetsbaar punt in zijn leven. Er werd dan, wegens beschikbaarheid van woonsten en omkadering, geopteerd voor een gemeenschapswoonst voor Jef. Hier heeft hij mensen rond zich die een oogje in het zeil kunnen houden voor zijn gezondheid en die hem kunnen helpen met de dagelijkse zaken. Zo zijn er bijvoorbeeld enkele medebewoners die inkopen doen voor hem en die hem helpen met kuisen.

Bij zijn intrede was hij gestopt met drinken en werd zijn gezondheidssituatie stabiel genoeg om aan de slag te gaan. Daardoor werd het mogelijk om te zorgen voor een reguliere medische opvolging door zijn dokter. Zijn toestand was dan ook al veel verbeterd. Hij had wel enkele klachten over de woonst door conflicten met enkele bewoners en hij sprak over verhuizen. Vanuit het project Station logement hebben we vervolgens de piste "huisvestingsbemiddelaar" opgestart. Zo kon hij samen met onze coach Xavier aan de slag om een nieuwe woonst te zoeken en alleen te gaan wonen.

Door persoonlijke omstandigheden heeft hij sindsdien wel enkele hervallen gehad. Momenteel drinkt hij opnieuw waardoor zijn gezondheidstoestand weer achteruit is gegaan. Hij lijkt dan ook nog niet klaar te zijn om alleen te gaan wonen. De piste "huisvestingsbemiddelaar" is er meer om de situatie te ontlasten bij hem thuis. Zo heeft hij een toekomstperspectief dat heel wat spanning wegneemt en een motiverende factor is om voor zijn gezondheid te zorgen. Hij is echter zeer kritisch over de prijs en locatie van een woonst. Op deze manier kan hij ook zien dat hij het eigenlijk helemaal niet zo slecht heeft in zijn huidige woonst, wat helpt met het in perspectief te zetten. Ondanks de kleine frustraties binnen de woonst merken we dat de situatie al veel minder gespannen is en dat hij nu een beter contact heeft met de medebewoners.

(Bron: Jaarverslag Station Logement, 2017, p. 14)

2.2. De 4 Housing First-teams van Brussel

Op het terrein zijn er 4 officieel erkende *HF*-teams actief in Brussel. Deze teams worden erkend en gefinancierd door de GGC. Naast deze teams bestaan er ook andere organisaties en projecten die zichzelf als *HF* profileren, maar niet erkend, noch gefinancierd worden door de GGC. Enkele van deze projecten vertrekken vanuit de *HF*-filosofie, maar volgen niet het internationaal erkende *HF*-model en de op Europees niveau vastgestelde principes (zie Tabel 1). In deze publicatie werd er expliciet voor gekozen om enkel de officieel erkende *HF*-teams voor te stellen.

De onderstaande voorstelling van de *HF*-teams en hun basisorganisaties is gebaseerd op reeds bestaande documenten (waaronder websites en brochures) en werd in overleg met de teamverantwoordelijken opgemaakt. De informatie blijft echter zeer veranderlijk; niet enkel de teamsamenstelling verandert dikwijls (bijvoorbeeld bij de aanwerving van een nieuwe collega), maar ook de concrete werking kan veranderen, zeker tijdens de eerste jaren. De teams stemmen hun werking af op de beschikbare huisvesting en de realiteit op het terrein waarmee ze worden geconfronteerd.

SMES-B (Geestelijke Gezondheid & Sociale Uitsluiting-België) is ontstaan uit de samenwerking van verschillende actoren uit de sectoren van de welzijns- en geestelijke gezondheidszorg.

Doelstelling: zorgen voor een betere toegang tot gezondheidszorg en maatschappelijke hulpverlening voor personen die grote precariteit en psychisch lijden cumuleren. *SMES-B* is actief op de intersectie tussen de sector van de geestelijke gezondheidszorg en de welzijnssector.

De doelgroep van de acties van *SMES-B* is tweeledig. Het gaat om:

- ▶ hulpverleners die problemen ervaren met situaties waarbij problematieken van geestelijke gezondheid en sociale uitsluiting elkaar versterken, en het geleverde werk bemoeilijken
- ▶ een doelgroep die zich in een situatie bevindt die welzijns- en geestelijke gezondheidsproblematieken cumuleert. Door rechtstreeks op te treden bij de persoon, tracht *SMES-B*, via een aangepaste begeleiding, een netwerk van professionals samen te stellen dat in zo'n situatie optreedt.

Hun activiteiten vinden plaats:

- ▶ op het terrein: in samenwerking met de professionals die de noodlijdende personen begeleiden;
- ▶ in 'reflectiekamers': tussen professionals, politieke besluitnemers en actoren voor verandering.

<i>HF</i> sinds	2013
Specifieke kenmerken doelgroep	Personen met zware geestelijke gezondheidsproblemen
Selectie doelgroep	Selectiecomité van partnerorganisaties
Teammodel	<i>ACT</i>
Teamsamenstelling ²⁶	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Coördinatie ▶ Therapeut ▶ Dokter ▶ <i>Peer worker</i> ▶ Sociaal werker ▶ Psychologe ▶ <i>Harm reduction-expert</i> ▶ Huisvestingsbemiddelaar
Begeleidingsovereenkomst ²⁷	Ja
Aantal huurders per VTE	9
Referentiesysteem	1 referentiepersoon en 1 co-referentiepersoon
Huisvestingsvormen	Individueel
Huisvestingspartners	SHM, SVK, OCMW, Brussels woningfonds en andere organisaties (bv. Archi Human, Communa, enz.)
Contact	housingfirst@smes.be - 02/446 02 62 - http://smes.be

²⁶ Aangezien de samenstelling van de teams zeer vaak verandert, werd er gekozen om enkel de functies van de medewerkers te vermelden en niet het aantal uren dat aan elke functie wordt toegekend.

²⁷ In deze begeleidingsovereenkomst wordt er gepreciseerd dat de huurder de begeleiding accepteert, meer concreet betekent dit dat het team bijvoorbeeld 1 keer per week langskomt.

Straatverplegers vzw is een medisch-sociale organisatie die zich tot doel stelt de dakloosheid in Brussel te beëindigen. De organisatie draagt hieraan bij door de meest kwetsbare daklozen, in termen van gezondheid, van de straat te halen en door andere verenigingen en het grote publiek te mobiliseren om duurzame oplossingen te zoeken voor de problematiek van dakloosheid. Aandacht voor hygiëne, het waarderen van de talenten van dakloze mensen, intensieve samenwerking met andere sociale en medische organisaties en het voorzien van woningen, zijn de hefboomen die *Straatverplegers* gebruikt om te komen tot een duurzame herhuisvesting.

Zoals de naam '*Straatverplegers*' aangeeft, ontmoeten de verpleegsters en sociaal werkers dakloze personen op straat, verzorgen hen waar nodig en begeleiden hen naar een vaste woning.

In ruil voor de geboden zorgen, krijgen ze het vertrouwen van hun patiënten en kunnen ze hen op die manier motiveren om zorg voor zichzelf te dragen op hygiënisch en gezondheidsvlak. Ze bieden hen ook begeleiding in het opstellen van een structureel plan voor aangepaste zorgen en staan hen bij met raad en antwoorden op hun vragen.

<i>HF</i> sinds	2013
Specifieke kenmerken doelgroep	Personen met een zwakke fysieke gezondheid en veelal ouder
Selectie doelgroep	Intern: vanuit het 'straatteam'
Teammodel	<i>ACT & ICM</i>
Teamsamenstelling	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Coördinatie ▶ Dokter ▶ Verpleegster ▶ Sociaal werker ▶ Huisvestingsbemiddelaar
Begeleidingsovereenkomst	Ja
Aantal huurders per VTE	6,6
Referentiesysteem	1 referentiepersoon per huurder (maar ze gaan steeds ter plaatse per 2 medewerkers)
Huisvestingsvormen	Individueel of gemeenschappelijk
Huisvestingspartners	SHM, SVK, OCMW en andere organisaties
Contact	emilie.meessen@idr-sv.org - 02/265 33 00 - www.infirmiersderue.org

Samusocial is een stedelijke voorziening die sociale noodhulp verstrekt en strijdt tegen uitsluiting. De organisatie heeft de volgende taken:

- ▶ noodhulp bieden aan daklozen met problemen in de straten van Brussel (onderdak, medische zorg, psychosociale begeleiding, maaltijd, douche);
- ▶ een menswaardige relatie herstellen en, als de persoon dat wenst, hem begeleiden op weg naar een oplossing om weg te raken van de straat.

Samusocial heeft meerdere opvangvoorzieningen uitgebouwd om begeleiding en omkadering te kunnen verzorgen die zo goed als mogelijk is aangepast aan de toestand van de opgevangen persoon.

De mobiele hulpteams of de centra voor noodopvang verstrekken onmiddellijke hulp. Het uitgangspunt daarbij is steeds een begeleidingsperspectief, soms zelfs op zeer lange termijn om te komen tot realistische oplossingen om de opgevangen personen weg te helpen van de straat.

HF sinds	2015
Specifieke kenmerken doelgroep	Jongeren van 18 tot 25 jaar ²⁸
Selectie doelgroep	Selectiecomité van partnerorganisaties
Teammodel	ICM
Teamsamenstelling	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Coördinatie ▶ Opvoeder ▶ Psycholoog ▶ Huisvestingbemiddelaar ▶ Sociaal werker (via OCMW Brussel)
Begeleidingsovereenkomst	Ja ²⁹
Aantal huurders per VTE	6
Referentiesysteem	Team
Huisvestingsvormen	Individueel
Huisvestingspartners	SHM, SVK, OCMW, andere organisaties en de private huisvestingsmarkt
Contact	aude.gijssels@samusocial.be - 0491/613 835 - www.samusocial.be

²⁸ De maximum leeftijd voor kandidaat-huurders is 25 jaar, de maand voorafgaand aan de selectie.
²⁹ *Stepforward* noemt deze overeenkomst een 'samenwerkingsovereenkomst'.

STATION LOGEMENT

Diogenes vzw is een team voor straathoekwerk dat bestaat sinds 1995.

Doelstelling: Begeleiding van personen die gewoonlijk op straat leven, tijdens hun volledig traject in de marginaliteit, enkel op hun levensterreinen en met eerbied voor hun vragen, met als doel de sociale banden te herstellen.

Diogenes wil een brug vormen tussen de straat en de sociale dienstverlening. Er worden contacten gelegd met straatbewoners met als doel een onvoorwaardelijk, luisterend oor te bieden en hen te ondersteunen binnen hun leefwereld, met hun waarden en gewoonten; zo gericht mogelijk doorverwijzen naar de bestaande diensten; een veranderingsproces op gang brengen, rekening houdend met vragen, tijdsbesef, ritme en verlangens van de straatbewoners. Dit gebeurt door middel van een relationele begeleiding (het opbouwen van een vertrouwensrelatie), passieve tussenkomsten (informereren, verduidelijken en ondersteunen), actieve tussenkomsten (handelen, begeleiden, doorverwijzen), gezondheidszorg, doorverwijzen naar aangewezen diensten (onthaaltehuizen, ziekenhuizen, dokters, OCMW's...), en begeleiding bij administratieve stappen. De begeleidingsduur is onbeperkt.

Het werk gebeurt op straat of een plek die de straatbewoners kiezen en die voor hen bekend is. Hun regels en waarden worden steeds gerespecteerd. De straathoekwerkers beschouwen zich als 'genodigden' op het terrein van de straatbewoners, werken enkel met hun vragen en leggen geen oplossingen op.

HF sinds	2016
Specifieke kenmerken doelgroep	Bewoners van de Brusselse metro- en treinstations
Selectie doelgroep	Intern: vanuit het 'straatteam'
Teammodel	ICM
Teamsamenstelling	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Coördinatie ▶ Sociaal werker ▶ Huisvestingsbemiddelaar
Begeleidingsovereenkomst	Nee
Aantal huurders per VTE	7,5
Referentiesysteem	Team en minimum 2 sociaal werkers per huurder
Huisvestingsvormen	Individueel of gemeenschappelijk
Huisvestingspartners	SVK, private huisvestingsmarkt en andere organisaties
Contact	alinestrens@hotmail.com - 0486/092 980 - www.diogenes.wikeo.be

2.3. Housing First op het Brusselse terrein

De *HF*-teams in Brussel maken bij de beschrijving van hun activiteiten in hun jaarverslagen een onderscheid tussen 'algemene' en 'operationele' doelstellingen. Wat betreft de algemene doelstellingen staat de **strijd tegen dak- en thuisloosheid** steeds centraal. Het *Housing First Brussels* project verwoordde het bij hun subsidieaanvraag in 2015 als volgt:

“De algemene doelstelling van het project HF Brussels is armoedebestrijding via een verbetering van de gezondheid, het welzijn en de veiligheid van dakloze personen, die geen of moeilijk toegang hebben tot huisvesting door meerdere problemen van sociale kwetsbaarheid, geestelijke gezondheid, verslaving en fysieke aandoeningen.”

(SMES-B & Straatverplegers, 2015, p. 5)

Zoals hier duidelijk naar voren komt is huisvesting het centrale element van de strategie. Aan de hand van huisvesting worden het welzijn en de re-integratie van de huurders bevorderd. Huisvesting komt eveneens naar voren bij de diverse **operationele doelstellingen** van elk *HF*-team. Deze doelstellingen worden door elk team op een andere manier verwoord, maar kunnen tot de volgende 4 centrale elementen herleid worden:

- ▶ Selectie van de doelgroep;
- ▶ Huisvesting aanbieden en behouden;
- ▶ Doelgroep begeleiden;
- ▶ Samenwerkingen en partnerschappen opzetten met publieke organisaties en verenigingen:
 - met het oog op huisvesting,
 - m.b.t. de begeleiding van de huurders.

Na 5 jaar *HF* in het Brussels Gewest werden er in totaal 117 personen geherhuisvest. De cijfergegevens die in dit hoofdstuk worden beschreven, betreffen de 101 huurders die op 31 december 2017 gehuisvest zijn en door de 4 Brusselse *HF*-teams worden begeleid.

2.3.1. De Housing First-doelgroep in Brussel

De selectie van de doelgroep gebeurt bij elk *HF*-team op een andere manier. Ze beogen niettemin dezelfde doelstelling, namelijk:

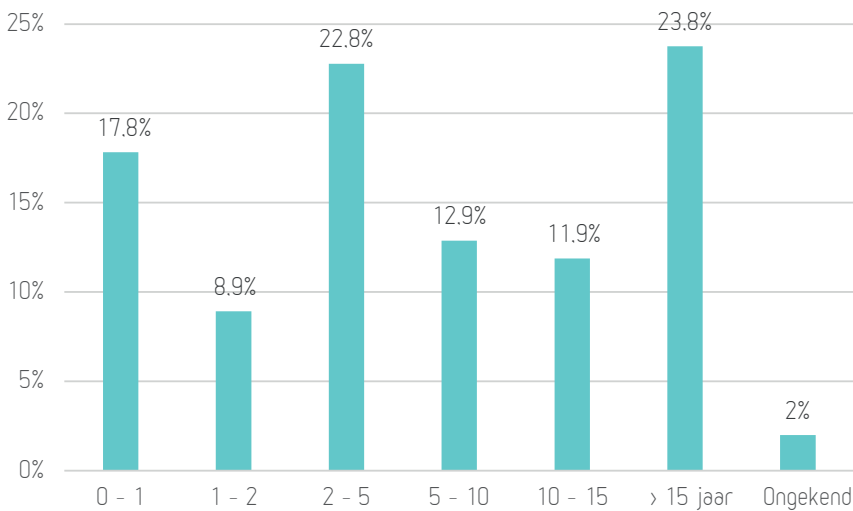
“[...] personen selecteren die het verst verwijderd zijn van huisvesting: dakloos (ETHOS 1 & 2), met verslavings- en geestelijke gezondheidsproblemen.”

(SMES-B, Jaarverslag 2017, p. 9)³⁰

De *Straatverplegers* specificeren dat hun doelgroep 'extreem kwetsbaar' dient te zijn, waarbij de persoon geen of weinig netwerk heeft, er risico's zijn op vlak van gezondheid en hij/zij een 'zorgwekkende' hygiëne heeft. (*Straatverplegers*, 2018, p. 12) *Stepforward* beperkt zijn doelgroep tot jongeren van 18 tot 25 jaar. *Station Logement* beperkt eveneens zijn doelgroep, maar op geografisch niveau; de geselecteerde personen dienen aanwezig te zijn in het Brusselse metro- en treinnetwerk. Het zijn daarenboven personen die hun weg niet vinden naar de bestaande hulpinitiatieven en daardoor telkens opnieuw op straat terecht komen en zich niet kunnen stabiliseren. Ondanks de verschillende kenmerken van hun doelgroep zijn de teams het echter eens over een algemene definitie van de doelgroep, die in samenwerking met het *HFB-LAB* (2017) werd vastgelegd³¹.

Uit de verzamelde cijfergegevens blijkt dat alle personen die gehuisvest en begeleid worden door de *HF*-teams in het Brussels Gewest tot de *ETHOS* categorieën 1 of 2 behoren. Ze zijn steeds langdurig dakloos geweest voor hun herhuisvesting: de onderstaande grafiek illustreert³². 17,8% van het totaal aantal huurders leefde minder dan een jaar op straat, waar van bijna de helft (44,4%) jongeren zijn die *Stepforward* begeleidt. 6 maanden is het minimum aantal maanden op straat en 30 jaar (of meer) is het maximum. **48,5% van de huurders leefde 5 jaar of meer op straat.**

FIGUUR 1: AANTAL JAREN OP STRAAT VAN DE HUURDER OP 31 DECEMBER 2017 (N=101)

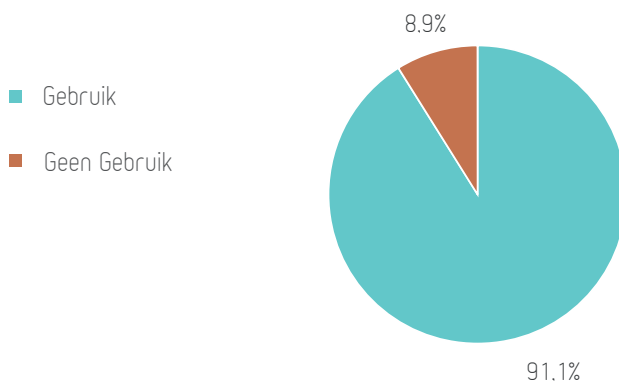
³¹ Zie hoofdstuk 1.1. en bijlage 2.

³² Bij 1 persoon was het onduidelijk hoeveel jaar hij precies dakloos is geweest.

De kwetsbaarheid van de begeleide personen is zeer moeilijk kwantificeer- en meetbaar. In de meeste *HF*-projecten wordt deze kwetsbaarheid gelinkt aan twee problematieken: geestelijke gezondheidsproblemen en middelengebruik. Geestelijke gezondheidsproblemen zijn moeilijk vast te stellen, onder meer omdat de toegang tot geestelijke gezondheidszorg voor deze doelgroep zeer hoogdrempelig is. Bij het verzamelen van cijfergegevens werd er een onderscheid gemaakt tussen zware³³ en lichte³⁴ geestelijke gezondheidsproblemen en werd er nagegaan of deze diagnose gesteld werd door een specialist (psychiater of psycholoog) of door het *HF*-team zelf. Uit de cijfers blijkt dat 42,6% van het totaal aantal huurders een zwaar geestelijk gezondheidsprobleem heeft dat werd vastgesteld door een specialist. Bij een andere groep (20,8%) werd een zware geestelijke gezondheidsproblematiek vastgesteld door het *HF*-team. In totaal **heeft 63,4% van de huurders te maken met zware geestelijke gezondheidsproblemen.**

Wat betreft middelengebruik kan er worden vastgesteld dat, met uitzondering van enkele personen, elke huurder alcohol drinkt en/of drugs gebruikt: 91,1% van het totaal aantal huurders. De meesten (68,3%) hebben een alcoholverslaving. Daarnaast gebruikt een ander groot deel (46,5%) meer dan één middel; vaak alcohol in combinatie met andere drugs, zoals cannabis, cocaïne, heroïne en medicatie, waaronder benzodiazepines. Van de huurders die niet gebruiken stopte 22,2% zijn gebruik na de herhuisvesting. De rest van de personen die niet gebruiken, waren reeds geheelonthouder voordat ze geherhuisvest werden. De personen die stoppen na hun herhuisvesting stoppen meestal net na of enkele maanden na hun herhuisvesting. De *HF*-teams begeleiden niet enkel personen met een drugsverslaving, maar ook andere verslavingen, zoals gokken.

FIGUUR 2: MIDDELENGEBRUIK VAN DE HUURDERS OP 31 DECEMBER 2017 (N=101)

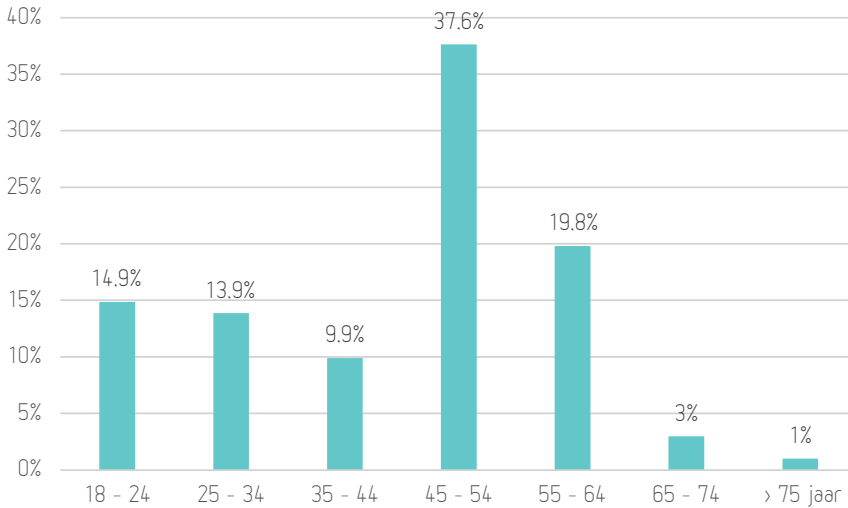
33 i.e. psychose (schizofrenie, paranoia), bipolaire stoornis/manische depressie, zware depressie en borderline-persoonlijkheidsstoornis (met functioneringsproblemen in verschillende levensdomeinen), zware posttraumatische stressstoornis (PTSS), zware gedragsstoornis, enz.

34 Psychische kwetsbaarheid met wisselende intensiteit; angststoornis, apathie, insomnia, agorafobie, minder zware PTSS, enz.

Uit de socio-demografische gegevens van de huurders blijkt dat de *HF*-teams in Brussel een diverse groep begeleiden. Er wordt een relatief grote groep vrouwen begeleid (32,7%), maar de meerderheid bestaat uit mannen (67,3%). De meeste huurders zijn ouder dan 45 jaar (61,4%), maar er wordt eveneens een grote groep jongeren (14,9%) door *Stepforward* begeleid. De jongste huurder is 18 jaar en de oudste 78 jaar.

FIGUUR 3: LEEFTIJD VAN DE HUURDERS OP 31 DECEMBER 2017 (N=101)

Iedere persoon die door de *HF*-teams wordt begeleid heeft recht op een inkomen, met uitzondering

van 2 personen³⁵. Het recht op inkomen is essentieel in de selectie van de doelgroep aangezien de personen zelf hun huur betalen. Mensen zonder wettig verblijf kunnen met andere woorden niet terecht in een *HF*-project aangezien deze personen in de meeste gevallen geen stabiel inkomen hebben en daardoor hun huur niet regelmatig kunnen betalen.

³⁵ Tot 31 december 2017 werden er 2 personen gehuisvest die niet over een inkomen kunnen beschikken. Een van deze personen woont samen met iemand die wel een recht op inkomen heeft en de andere persoon heeft een precair verblijfsstatuut en kan voor een ongelimiteerd verblijf terecht bij een partnerorganisatie van het *HF*-project.

GETUIGENIS VAN EEN HUURDER

Op een bepaald moment op mijn parcours ben ik terecht gekomen bij Transit waar ze mij hebben verteld over Housing First. Ik kreeg toegang tot een appartement waar ik verschillende zaken heb teruggevonden: het plezier om te koken, mijn eigen bed en mijn douche. Het Housing First-team en meer specifiek mijn sociaal werkers; Alexandra en Catherine, hebben me geholpen en me therapeutisch en psychologisch ondersteund. Vandaag ben ik clean: ik drink reeds 10 jaar geen alcohol meer en sinds een maand stopte ik ook met cocaïne. Op aanraden van Housing First heb ik een voorlopig bewindvoerder. Ik ben geïnteresseerd in de creatie van juwelen aan de hand van oude recyclage-technieken, ik heb mijn CV geschreven en volkstuintjes interesseren mij ook. Het doel van Housing First is om mij in contact te brengen met sociale actoren die aangepast zijn aan mijn situatie. Ik heb mijn appartement bemeudeld, heb elektriciteit en een bijna volledige keuken. Momenteel zoek ik een job en wil ik me openstellen voor de arbeidsmarkt als vrijwilliger.

(SMES-B, 2018, p. 3)

2.3.2. Huisvesting aanbieden en behouden

Huisvesting staat centraal bij *HF*; het gaat daarbij niet enkel over het aanbieden van een woning, maar ook over het behouden ervan. De *HF* Guide Europe verwoordt het als volgt:

“Housing First gebruikt huisvesting als een startpunt in plaats van een einddoel.”

(Pleace, 2016, p. 12)

De Brusselse *HF*-teams baseren zich voor de selectie van woningen op de internationale *HF*-principes en de definitie van huisvesting die samen met het *HFB-LAB* (2017) werd bepaald:

“Eerst huisvesting, nadien de rest:

- ▶ ***Onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting³⁶;***
- ▶ ***Scheiding van huisvesting en begeleiding³⁷;***
- ▶ ***Individueel huurcontract;***
- ▶ ***Individuele huisvesting³⁸;***
- ▶ ***Duurzame huisvesting;***

Aanbevolen criteria³⁹:

- ▶ ***Ondertekening van de huurovereenkomst rechtstreeks tussen de bewoner en de eigenaar;***
- ▶ ***Verspreid wonen in de stad.”***

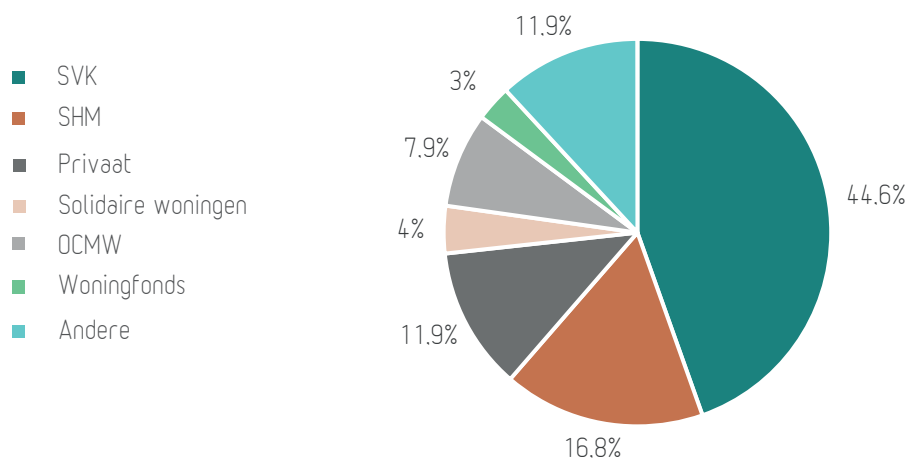
Er kunnen verschillende soorten huisvesting worden aangeboden via onder meer: de privé huisvestingsmarkt, sociale huisvestingsmaatschappijen (SHM), sociale verhuurkantoren (SVK), het *Brusselse Woningfonds*, OCMW's, solidaire woningen, enz. Er is echter geen structurele toegang tot huisvesting voor de *HF*-teams; de huisvesting is steeds afhankelijk van afzonderlijke akkoorden en samenwerkingen die voor elke huurder kunnen variëren. Wanneer een woning wordt aangeboden aan de desbetreffende persoon, vertrekken de *HF*-teams vanuit de keuze- en controlevrijheid van de huurder, in de mate van het mogelijke en rekening houdend met het huisvestingsaanbod. **De onderstaande grafiek illustreert de diversiteit aan huisvesting en toont aan dat het merendeel van de huisvesting (88,1%) 'sociaal' is.**

36 Zonder andere toelatingsvoorwaarden dan die voorzien voor elke huurder door de ondertekening van het huurcontract/de woonovereenkomst – geen enkele verplichting inzake tenlasteneming van gezondheidsproblemen/ verslaving kan worden gekoppeld aan de toegang tot huisvesting.

37 Het hebben van een woonst staat los van de kwaliteit/frequentie van de begeleidingsrelatie.

38 Tenzij de betrokken persoon een andere formule wenst die beter aan zijn profiel beantwoordt. Bepaalde huurders die deelgenomen hebben aan het *HFB*-experiment bewonen, omwille van hun leeftijd en/of van specifieke kwetsbaarheden, een kamer in een rusthuis of in een initiatief voor beschermt wonen. De aanbevelen logica is de volgende: het moet de huisvestingsvorm zijn die de beste lijkt voor deze persoon en deze moet duurzaam zijn.

39 Deze twee aanbevelingen leggen de nadruk op de leidende rol die huisvesting speelt bij het herstelproces en de sociale integratie. Men dient hierbij echter eveneens rekening te houden met de moeilijke toegang tot huisvesting.

FIGUUR 4: HUISVESTINGSVORMEN OP 31 DECEMBER 2017 (N=101)

De huurprijzen van de verschillende soorten huisvesting zijn afhankelijk van het type huisvesting⁴⁰, maar zijn steeds betaalbaar. De maximum huurprijs bedroeg in 2017 €525 per maand en de minimumprijs €92 per maand.

De verschillende soorten huisvesting brengen ook verschillende soorten huurovereenkomsten met zich mee, bijvoorbeeld de 'glijdende huurovereenkomst'. Deze wordt in het Brussels Gewest als volgt gedefinieerd:

“Glijdende huurovereenkomst: huurovereenkomst voor hoofdverblijfplaats gesloten, met uitdrukkelijk of stilzwijgend akkoord van de hoofdverhuurder, door één van de rechtspersonen gedefinieerd door de Regering om tegelijkertijd het gehuurde goed onder te verhuren aan een persoon die het recht heeft om, na het verstrijken van zijn sociale begeleiding en voor zover de doelstellingen hiervan zijn bereikt, zich de hoofdhuurovereenkomst automatisch te laten overdragen waarbij hij vervolgens de rechtstreekse huurder wordt.”

(Ordonnantie houdende de regionalisering van de woninghuurovereenkomst, 2017, §33, art. 3)

⁴⁰ De huurprijs van sociale huisvesting via een SHM is afhankelijk van het inkomen van de huurder. De huurprijs van een woning die ter beschikking wordt gesteld via een SVK wordt niet wettelijk geregeld en kan dus verschillen per kantoor.

Dit systeem heeft echter zijn voor- en nadelen. Voor de eigenaar (bijvoorbeeld een SHM) biedt het een zekerheid, omdat de organisatie die de huurder begeleidt zich op deze manier garant stelt voor eventuele achterstallige huur. De organisatie (in dit geval het *HF*-team) bevindt zich echter in een moeilijke positie doordat ze zowel begeleider als (onder)verhuurder is; wat haaks staat op het *HF*-principe van scheiding tussen huisvesting en begeleiding. Dit creëert in bepaalde gevallen een onduidelijkheid voor de huurder en kan niet-betaling in de hand werken; bijvoorbeeld door de hoop van de huurder dat de organisatie milder zal optreden dan de eigenaar. De huurachterstand van de huurders zorgt voor een schuld voor de *HF*-teams, waarvoor geen specifieke subsidie is voorzien. Bovendien is de overdracht van een glijdende naar een klassieke huurovereenkomst niet altijd vanzelfsprekend, waardoor de maximale duur van deze huurovereenkomsten (meestal maximum 18 maanden) vaak wordt overschreden. *SMES-B* werkt met glijdende huurovereenkomsten en *Station Logement* en *Straatverplegers* werken met transitovereenkomsten⁴¹. **Het merendeel van de huurovereenkomsten (75,2%) zijn echter klassieke huurcontracten, die rechtstreeks met de eigenaar worden afgesloten.**

Wat betreft huisvesting kunnen er twee kwantitatief meetbare gegevens worden nagegaan. De eerste is het 'aantal te herhuisvesten personen'. Dit aantal verschilt sterk naargelang elk *HF*-team en zijn werking en ontwikkelingsproces. **Na 5 jaar werden er in totaal 117 personen geherhuisvest.**

De tweede kwantitatief meetbare doelstelling is het percentage van het *behoud van huisvesting*. Deze doelstelling wordt systematisch geëvalueerd en is bovendien een van de meest zichtbare resultaten van *HF*. Voor deze publicatie werd er gekozen om de definitie van Busch-Geertsema (2013) uit het evaluatierapport van *HF Europe* te volgen:

"Het percentage personen die gehuisvest werden door het HF-project en er in slaagden hun woning te behouden (of verhuisden naar een andere woning) met de steun van het project.

(Busch-Geertsema, 2013, p. 54)

Het Europese gemiddelde van het behoud op huisvesting is momenteel 80% (Pleace, 2016) en bij de evaluatie van het *HF Belgium* experiment (2016) bleek dat 93% van het totale aantal personen na 2 jaar nog steeds gehuisvest was. Het gemiddelde van het behoud van huisvesting van de 4 *HF*-teams in Brussel is 91,55%, m.a.w.; **gemiddeld 91,5% van het totaal aantal personen blijft gehuisvest.**⁴²

41 Deze huurovereenkomst van korte duur kan bij beëindiging worden omgezet naar een klassieke huurovereenkomst.

42 In de berekening wordt het aantal gestorven personen niet opgenomen en worden personen die kort in een instelling (ziekenhuis of gevangenis) verbleven, en tegelijkertijd hun woning behouden, aanzien als personen die gehuisvest zijn.

Na 5 jaar *HF* in Brussel kan er worden vastgesteld dat slechts 10%⁴³ van de 117 geherhuisveste personen voor een langere periode (of definitief) is teruggekeerd naar de straat. Het merendeel (75%) van deze personen die terugkeerden, wordt op straat nog steeds begeleid door het *HF*-team.

De doelgroep van *HF* wordt door veel personen bestempeld als 'de moeilijkste', waardoor verhuurders en eigenaars vaak weigerachtig zijn om deze personen te huisvesten. Er wordt dan ook vaak gevraagd hoeveel personen hun huur op tijd betalen, hoeveel schade er aan de huisvesting is en of er vaak conflicten zijn met de burens. Het verzamelen van deze gegevens riep verschillende vragen op bij de *HF*-teams en *la Strada*, waaronder: "Is het nagaan van deze elementen op zich geen stigmatisering van de doelgroep en zou deze vraag ook gesteld worden aan andere doelgroepen?" Bovendien zijn deze elementen moeilijk kwantificeerbaar omwille van verschillende redenen. Huurachterstand is bijvoorbeeld niet altijd te wijten aan de attitude of levenswijze van de huurder, maar heeft ook veel te maken met de manier waarop de organisatie zich organiseert en welke procedures ze hanteert. Na 5 jaar ervaring erkent het *HF*-team van *SMES-B* (2018) bijvoorbeeld dat een goede samenwerking met OCMW's en een snelle opvolging van huurachterstand essentieel is om zo'n situatie te voorkomen. Schade aan de woning is eveneens moeilijk na te gaan, enerzijds omdat iedere persoon de schade op een verschillende manier determineert en anderzijds omdat de schade afhankelijk is van de vorige huurders en de oorspronkelijke kwaliteit van de woning. Ten slotte zijn ook burentwisten moeilijk te definiëren; waar ligt bijvoorbeeld de grens tussen spanningen en conflict? Het is echter duidelijk dat de *HF*-teams voor zulke situaties hun eigen methodes hebben gecreëerd, waarbij de nadruk vooral op preventie ligt. Het principe dat de begeleiding gescheiden blijft van de huisvesting, zorgt ervoor dat het *HF*-team de huurders kan blijven ondersteunen en de huisvestingspartner zijn grenzen en regels kan stellen.

43 In deze berekening worden alle geherhuisveste personen opgenomen, inclusief overleden huurders.

GETUIGENIS VAN EEN HUISVESTINGSBEMIDDELAAR

Laat mij jullie een ervaring vertellen die de betekenis van wat we doen echt aantoont. Ik ben huisvestingsbemiddelaar en mijn werk bestaat hoofdzakelijk uit het helpen van personen in een preciaire situatie om opnieuw een woning te vinden.

Eind januari 2017 begin ik met het begeleiden van X & Y, een koppel, ongeveer 30 jaar oud, zij is Belgisch, hij heeft geen papieren, 6 jaar op straat, alles meegemaakt; de miserie van de straat, drugs, alcoholisme, prostitutie, enz. En bovendien een kind van 9 jaar. Ze worden van hot naar her gestuurd; OCMW, instellingen, enz.

We begonnen met een coaching van de zoektocht naar huisvesting. Vanaf de eerste sessie hebben ze direct begrepen wat we hen wilden bijbrengen. Ze waren zeer positief en kwamen 2 keer per week, we hebben samen de privémarkt onderzocht, ze ingeschreven bij alle SVK's, SHM'en, privéwoningen bezocht, met alles wat daarbij komt kijken en zonder te praten over het aantal weigeringen van eigenaars omdat ze niet voldeden aan hun criteria. In april worden ze meer en meer onzeker en angstig, ze denken dat al hun moeite tot niets zal leiden, ze zijn radeloos, zoveel tegenslag! Voor hen betekent dit een terugkeer naar de straat.

Eind juni ontvangen we een oproep van een SVK die hen een woning voorstelt, ze huilen van geluk omdat ze er niet meer in geloofden. De 15e juli 2017, de huurovereenkomst is getekend en ze installeren zich. We doen alle noodzakelijke administratieve stappen: plaatsbeschrijving, huurwaarborg, compleet dossier voor het SVK en met het begeleidingsteam, de overname van het dossier bij het OCMW, inschrijving bij de gemeente, enz.

Vandaag zien we een koppel dat haar toekomst opnieuw positief inziet. Bepaalde problemen zijn verdwenen, andere zijn er nog steeds en komen meer en meer naar boven. X en Y gaan door. Het SVK heeft hen een appartement met 2 kamers voorgesteld, binnen een jaar (en 6 maanden eventueel), om hun kind in betere omstandigheden te kunnen opvangen.

(Bron: Jaarverslag Station Logement, 2017, p. 26)

2.3.3. De Housing First-begeleiding

Zoals het 8e HF-principe voorschrijft dient een HF-begeleiding steeds flexibel en zo lang als nodig beschikbaar te zijn. (Pleace, 2016, p. 36) Op het terrein is dit echter niet altijd vanzelfsprekend. De teams hebben elk hun eigen manier van begeleiden, die steeds wordt beïnvloed door de visie en cultuur van de basisorganisaties, de teamsamenstelling en de teammodellen (bv. ACT of ICM). Met de hulp van het HFB-LAB (2017) definieerden de HF-teams in België een HF-begeleiding als volgt:

“De begeleiding gebeurt op maat:

- ▶ *Mobiel⁴⁴;*
- ▶ *Moet kunnen beantwoorden aan de hoge en complexe noden van de doelgroep⁴⁵;*
- ▶ *Gescheiden van de huisvesting (een begeleiding wordt indien nodig behouden, zelfs wanneer de persoon niet (meer) gehuisvest is, voor zover de persoon dit toelaat);*
- ▶ *De HF filosofie naleven (die herstel tot doel heeft, gericht is op de persoon, op zijn/haar ritme, in een harm reduction filosofie, met een zorgzame houding);*
- ▶ *Zo lang als nodig.”*

Zoals de bovenstaande definitie specificeert is een van de belangrijkste kenmerken van een HF-begeleiding haar mobiele karakter. In 2017 gebeurde slechts 7,2% van het totaal aantal begeleidingen in de gebouwen van de organisaties zelf; bij 3 van de 4 organisaties wordt er namelijk heel uitzonderlijk ‘op de bureau’ afgesproken.⁴⁶

Uit de beschrijving van de doelgroep blijkt dat de huurders die door de HF-teams worden begeleid zeer complexe en hoge noden hebben. **Het gemiddeld aantal huurders dat begeleid wordt door 1 VTE in een Brussels HF-team is 7 personen.** Dit cijfer verandert echter voortdurend en is hoofdzakelijk afhankelijk van het aantal beschikbare woningen. Hoe meer woningen er beschikbaar zijn, hoe meer huurders de HF-teams begeleiden. De intensiteit van de begeleiding is echter zeer veranderlijk en kan door verschillende zaken beïnvloed worden. In het jaarverslag van *HF Brussels* uit 2014 wordt er gesproken over verschillende fases in de begeleiding:

- ▶ *“De euforie van de eerste dagen na de herhuisvesting;*
- ▶ *De verplichting om verschillende administratieve procedures te doorlopen kunnen vaak zeer vermoeiend zijn;*
- ▶ *De angst voor verantwoordelijkheid en bang zijn om te falen;*
- ▶ *Zich vervelen in de woning, eenzaamheid en de verleiding om terug te keren naar gekende plaatsen;*
- ▶ *De terugkeer van het verleden: schulden, veroordelingen, trauma's en relatiebreuken.”*

(Jaarverslag, HF Brussels, 2014, p. 15)

44 De begeleiding wordt zowel binnen in als buiten de woonst aangeboden.

45 Ofwel rechtstreeks door een ACT – team (multi-disciplinair team), ofwel via externe contactpunten door een ICM - team.

46 Bij *Stepforward* gebeurt dit vaker omdat een sociaal werkster van het OCMW van Brussel ter plaatse met de huurders afspreekt.

De Brusselse HF-teams benadrukken dat bijna elke gebeurtenis de intensiteit van de begeleiding kan beïnvloeden: het toetreden en verlaten van de woning (bv. uithuiszetting), fysieke of psychische gezondheidsprobleem, problemen met de huisvesting (bv. technische problemen), hospitalisatie, conflict met burens, verandering in het middelengebruik, justitiële problemen, enz. Een begeleiding stabiliseert in de meeste gevallen wanneer de persoon minder middelen gebruikt (of stopt met gebruiken), bij de aanwezigheid van een stabiel netwerk, familie of een partner (en dit positieve contacten zijn), financiële stabilisatie, aanwezigheid van een bewindvoerder, stabiele medische opvolging, goede kwaliteit van de huisvesting, enz.

De scheiding tussen huisvesting en begeleiding kan geïllustreerd worden a.d.h.v. de cijfers die reeds in punt 2.3.2 werden vermeld; ook op straat blijft het merendeel (75%) van de 'huurders' begeleid door het HF-team. Deze cijfers illustreren echter niet wat dit in de praktijk betekent voor een HF-team. De publicaties van Lucie Martin (2016) en Sebastien Io Sardo (2017) beschrijven uitgebreid het onvoorwaardelijke karakter en de limieten van een HF-begeleiding. Hun publicaties illustreren wat het voor een HF-team in Brussel betekent om de HF-filosofie na te leven.

Het einde van een HF-begeleiding is ten slotte altijd afhankelijk van de persoon die wordt begeleid; het HF-team blijft echter zo lang als nodig aanwezig. De *Straatverplegers* verwoorden dit principe als volgt:

“De opvolging van de patiënt gaat verder tot hij een stabiele situatie heeft in een woonst, waar een netwerk rond hem wordt gevormd.”

(Jaarverslag Straatverplegers, 2017, p. 10)

Station Logement, het HF-team van *Diogenes*, vermeldt expliciet in zijn laatste jaarverslag dat zij voor het einde van een begeleiding eveneens beroep doen op hun partnerorganisaties en netwerk. Daarbij vindt er langzaam en in samenspraak met de desbetreffende persoon een overdracht van begeleiding plaats. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren richting een dienst Begeleid Wonen, maar ook andere diensten en sectoren kunnen ingesloten worden in het netwerk van de huurder. (*Station Logement*, 2018)

EEN TYPISCHE WERKDAG VAN EEN SOCIAAL WERKSTER

7u: Ik bel naar L. om haar eraan te herinneren dat ik deze morgen bij haar zal zijn om 8u, zoals ze me vroeg. Zo kunnen we samen naar het vredegericht (achterstallige betalingen van Electrabel) gaan. Nadat ze een uitnodigingsbrief kreeg, had L. me gecontacteerd al wenend. Ze dacht dat ze haar gevangen zouden nemen door haar justitieel verleden. Ik heb haar kunnen geruststellen door de werking van het vredegericht uit te leggen en te benadrukken dat haar aanwezigheid zeer belangrijk is. Op deze manier kan ze gehoord worden en een afbetalingsplan onderhandelen.

8u: Ik bel aan bij L. die bijna klaar is. Ze werkt haar make-up af en ik verzamel de documenten voor de openbare hoorzitting. We komen aan om 8u45 en er is reeds veel volk. We moeten aanschuiven om haar aan te melden. L. is ongerust en de wachttijd maakt het mogelijk om haar, min of meer, gerust te stellen.

10u: L. wordt door de vrederechter opgeroepen die vraagt naar de reden voor haar betalingsachterstand. Ze kijkt me aan en ik moedig haar aan om haar situatie uit te leggen, wat we op voorhand hadden voorbereid. Hoewel de advocaat van Electrabel de onmiddellijke betaling van de totale som eiste, beslist de vrederechter dat L. €10/maand betaalt en stelt hij voor om direct naar het OCMW te gaan, zodat ze deze factuur kunnen opvolgen. Een nieuwe dagvaarding wordt vastgelegd in maart 2018 om de balans op te maken. L. is heel tevreden met dit akkoord en we vertrekken naar het OCMW waar een afspraak met haar sociaal werker wordt vastgelegd voor de volgende week.

12u: Ik neem afscheid van L. om met mijn collega af te spreken in een andere gemeente.

13u: Thuisbezoek bij M., die zich 6 maanden geleden in zijn appartement installeerde. Een vriend komt regelmatig bij hem langs, waardoor we uiteindelijk met 4 personen bij hem zijn. We worden hartelijk verwelkomt en het bezoek maakt het mogelijk om de situatie van M. op te volgen: gezondheid (verschillende medische afspraken zijn vastgelegd en M. vermindert zijn alcoholgebruik wat ondersteund wordt door zijn dokter), administratief (OCMW dossier is in orde en de facturen zijn betaald), vrije tijd (M. heeft een TV-abonnement en kijkt veel naar dieren- of geschiedenisdocumentaires). Hij praat vervolgens over zijn verleden in zijn land van herkomst, zijn aankomst in België met zijn vrouw en kinderen, daarna de achteruitgang van zijn leven door de alcohol, zijn parcours op straat... Doordat hij terug gehuisvest werd, dankzij het project Housing First, kan hij weer zijn leven in handen nemen en een waardigheid terug vinden waarbij hij zich kan projecteren in de toekomst (bijvoorbeeld een opleiding volgen om zijn Frans te perfectioneren).

14u: Thuisbezoek bij J-M. Hij antwoordt niet wanneer we aanbellen of hem telefoneren, wat niet onverwacht is. We laten een briefje achter in zijn brievenbuis waarin we hem een nieuwe afspraak voorstellen. Ik ga op weg voor de volgende afspraak met een andere collega.

15u30: Thuisbezoek bij N. Haar vriend opent de deur voor ons. Het lijkt goed te gaan met N., die ons uitlegt dat ze de nodige 'démarches' heeft gedaan m.b.t. haar identiteitskaart en wacht op de PIN en PUK codes. Haar vriend komt regelmatig tussen wanneer we met haar spreken, stelt veel vragen, praat in de plaats van N. door ze te onderbreken. We moeten hem regelmatig aan ons kader herinneren. N. wil graag vrijwilligerswerk doen en we brengen haar in contact met het Rode Kruis. N. zal ons bellen om de voorwaarden overeen te komen.

16u30: Debriefing met mijn collega over het gedrag van de vriend van N.: zit ze vast in zijn greep? We zullen er over praten tijdens de volgende teamvergadering.

17u: Thuis vul ik de dossiers en de agenda van de volgende teamvergadering aan, doe ik enkele telefoontjes en verstuur een paar mails.

(Bron: jaar verslag SMES-B, 2017, p. 11)

2.3.4. Samenwerking over de grenzen van sectoren heen

De laatste operationele doelstelling is het opzetten en onderhouden van samenwerkingen en partnerschappen met diverse actoren. Daarbij onderscheiden de *HF*-teams in het Brussels Gewest twee soorten samenwerkingen, die verschillen m.b.t. hun doelstelling. De ene samenwerking heeft tot doel de huisvestingsmogelijkheden te vergroten, aan de hand van bijvoorbeeld partnerschappen met SHM's, SVK's, OCMW's, private investeerders, enz. De andere soort samenwerking stelt zich tot doel te kunnen beantwoorden aan de vaak complexe noden van de huurders. Daarbij staan samenwerkingen met aanverwante sectoren, zoals bijvoorbeeld de geestelijke gezondheidszorg en de drughulpverlening, centraal.

Deze twee vormen van samenwerkingen worden op de volgende pagina's in beeld gebracht aan de hand van drie schema's die het netwerk van de 4 *HF*-teams in Brussel illustreren: de 4 *Housing First*-teams en de organisaties die in hun begeleidings- of oprichtingscomité zetelen, samenwerkingen die de begeleiding van de huurders faciliteren (figuur 6) en samenwerkingen die leiden tot huisvesting (figuur 7).

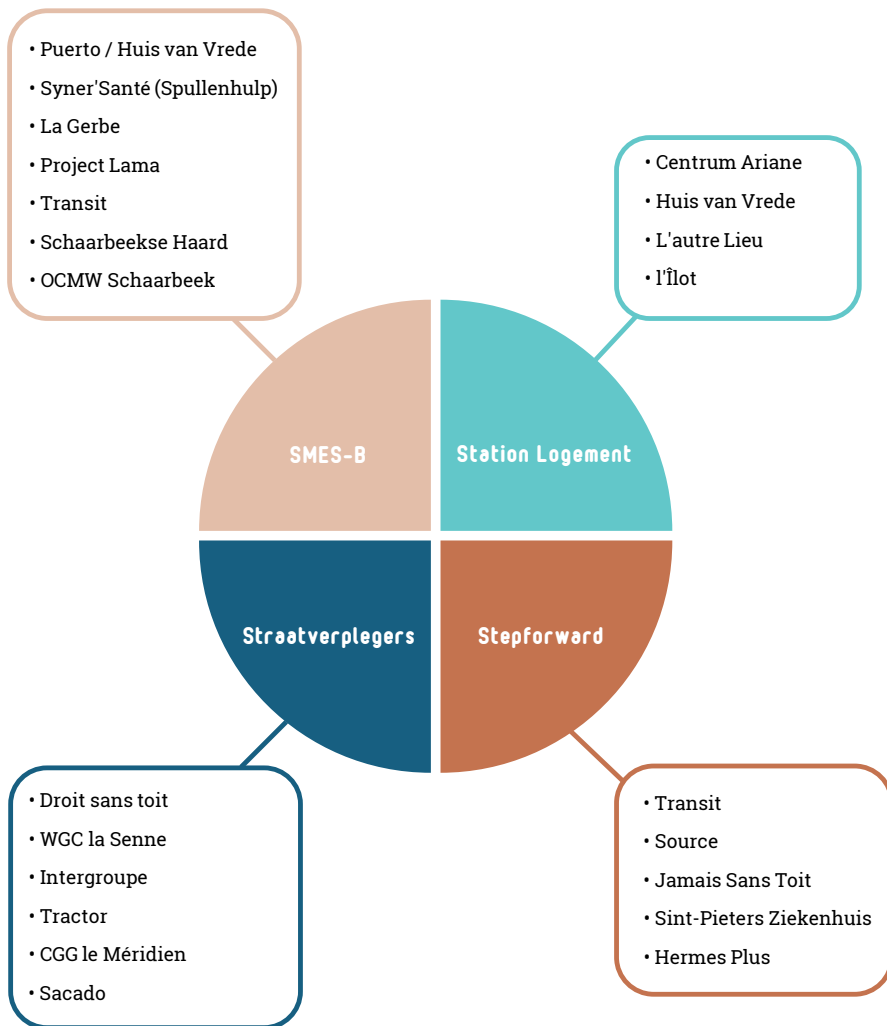
Het schema verduidelijkt de diversiteit aan organisaties waarmee er wordt samengewerkt, gerangschikt volgens sector. Het derde schema is geordend volgens de huisvestingsvorm waartoe ze behoren. Op het terrein werken de teams met nog meer actoren samen.⁴⁷⁻⁴⁸

47 In het schema m.b.t. de samenwerking in functie van de begeleiding van de huurders werd er niet specifiek aangeduid welk *HF*-team met welke organisaties samenwerkt omdat elk team met bijna alle vermelde organisaties samenwerkt. De uitzonderingen en intensiteit van de samenwerkingen werden niet geïllustreerd omdat deze zeer variabel en afhankelijk zijn van het netwerk van de huurders.

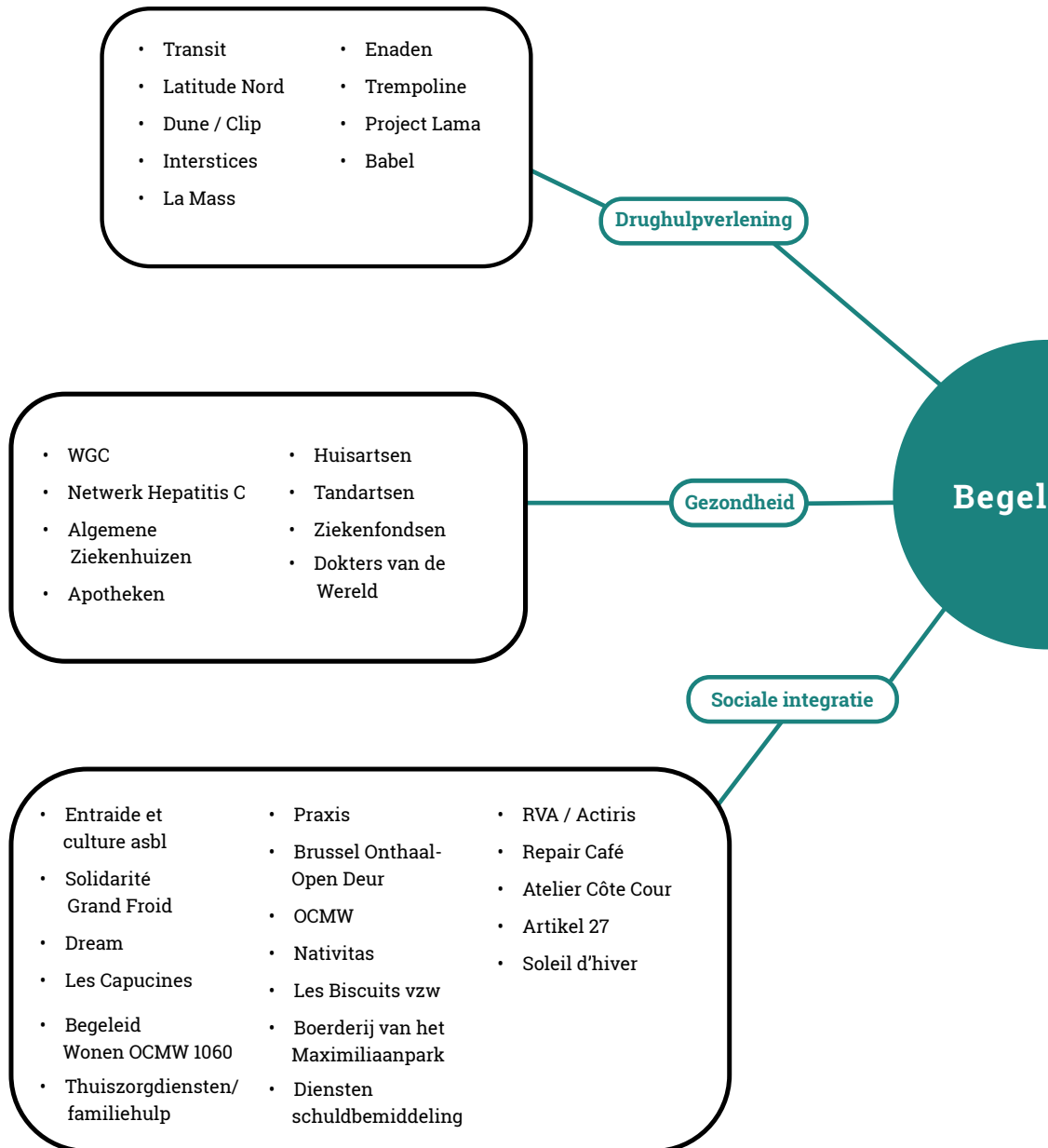
48 Om het eerste schema overzichtelijk en compact te houden werden volgende diensten niet specifiek vermeld in het schema:

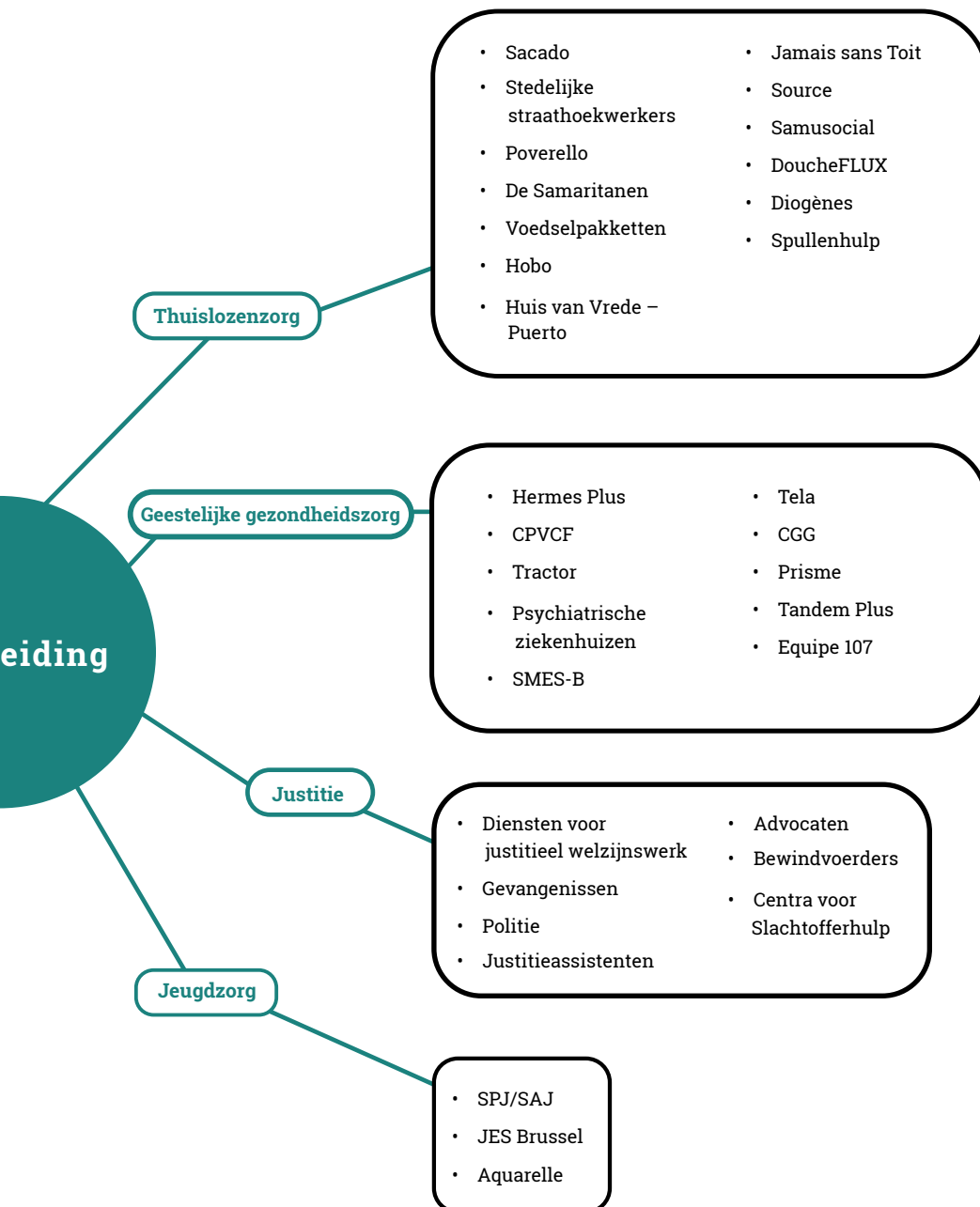
- ▶ wijkgezondheidscentra: Enseignement, Aster, Soins pour tous, Oliviers, Begijnhof, Marollen, Botanique, Santé Plurielle, Laken, Tournesol, Entraide des Marolles, Primevères, Couleurs santé, Calendula, Senne, Riches Claires, Miroir, Anderlecht en Galilée,
- ▶ andere medische centra: Gezondheidscollectief La Perche, le Fulton, Simonis, Zavelput, Meiser, Polikliniek Euromed, Polikliniek St-Joost, Polikliniek Malibran en Polikliniek van Kartuizer,
- ▶ (psychiatrische) ziekenhuizen: Sint-Pieters, Sint-Jan, Brugmann, Erasmus, Sans-Souci, Titeca, Sint-Anna Sint-Remi, la Domaine, Joseph Bracops, Neuro Psychiatrisch Centrum Saint Martin, Sint-Alexius, Fond'roy en Sanatia,
- ▶ centra voor Geestelijke Gezondheidszorg: La Gerbe, Le Méridien, Sint-Gillis, D'ici et d'ailleurs, Ukkel, Antonin Artaud en Champs de la Couronne.

FIGUUR 5: BEGELEIDING VAN DE 4 HOUSING FIRST-TEAMS

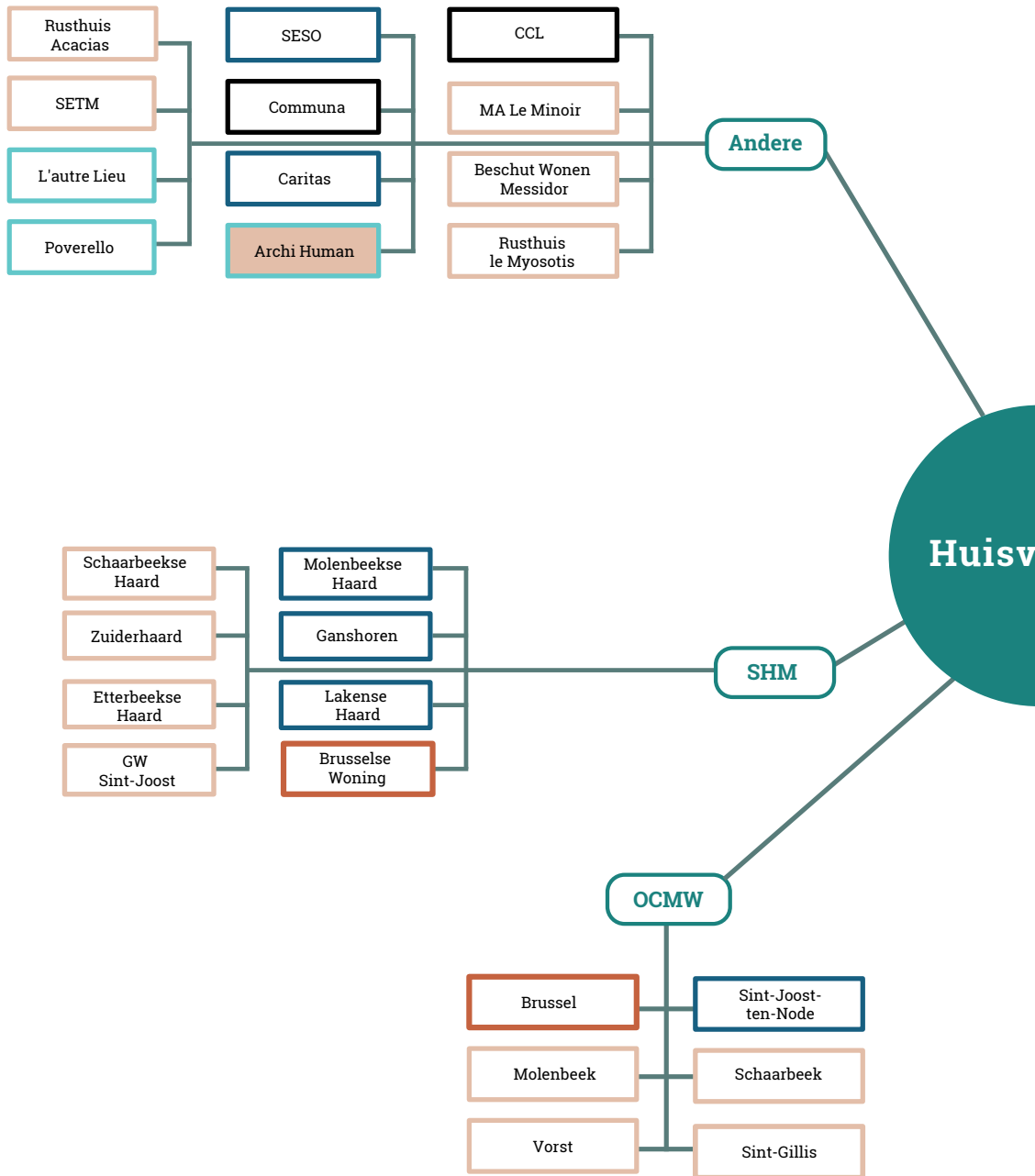

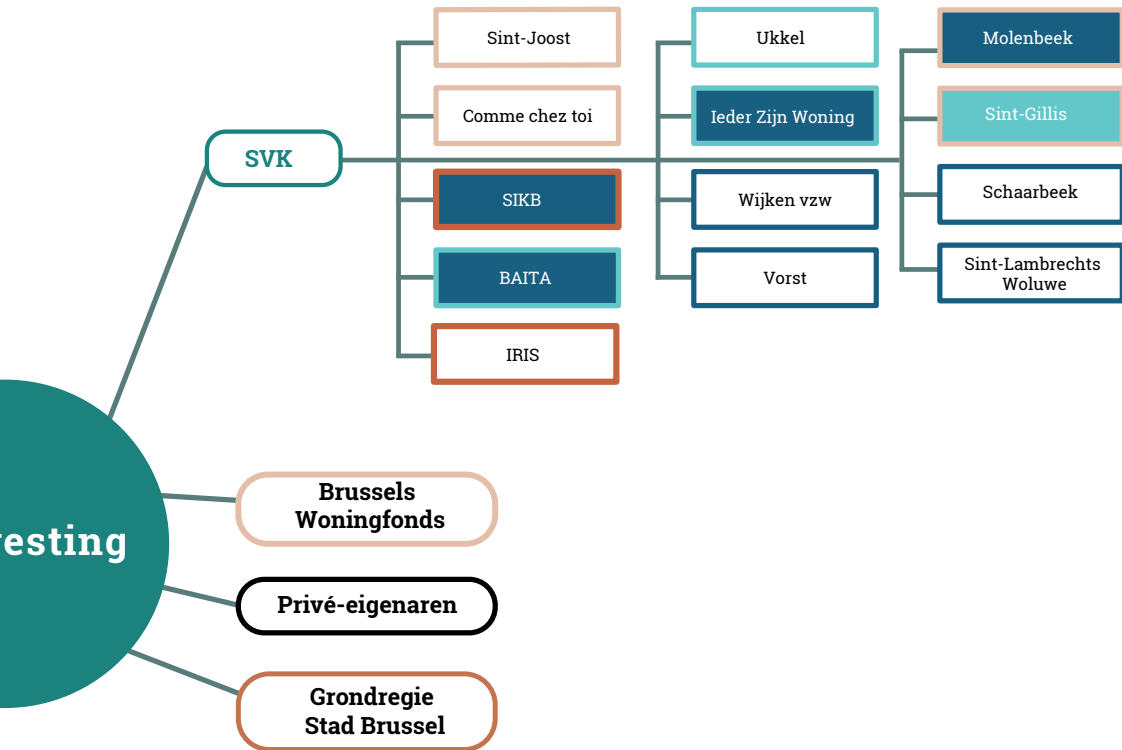
FIGUUR 6: SAMENWERKINGEN M.B.T. BEGELEIDING HUURDERS

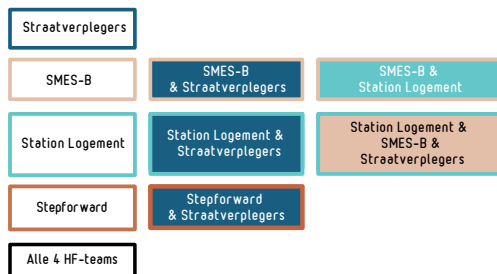

FIGUUR 7: SAMENWERKINGEN M.B.T. HUISVESTING

LEGENDE: SAMENWERKING IN HET BHG: WIE WERKT MET WIE SAMEN? ⁴⁹

49 De kleuren van de kaders komen overeen met de kleuren van de kaders van de HF-teams.

GETUIGENIS VAN EEN SOCIAAL WERKER

"Sabrina is 22 jaar oud en heeft 4 kinderen. De 2 oudste zijn geplaatst in een pleeggezin, het derde verblijft bij een 'pouponnière' en de jongste is net geboren. Sabrina heeft een zeer moeilijk parcours afgelegd. Ze is zelf dochter van dakloze ouders en werd op haar 8e verkracht. Ze werd daarna geplaatst in een psychiatrisch ziekenhuis. Wanneer ze opnieuw wordt verkracht in een internaat, vlucht ze. Daarna begint ze te zwerven. De zwangerschappen volgen elkaar op. "Ik woonde op straat en in kraakpanden die ik vond via vrienden. Ik ging vaak lang bij de vzw 'Bij ons' om een koffie te drinken, te eten en te douchen. In totaal heb ik 7 jaar op straat geleefd. Soms verbleef ik in een onthaalhuis, maar dat duurde nooit lang omdat ik daar niet kon aarden aan het reglement en hun kader."

Ze verblijft 4 winters lang bij Samusocial. Vandaag lijkt deze periode reeds lang voorbij: de psychosociale begeleiding van de Samusocial zorgde ervoor dat ze een plaats kreeg in een transitwoning van het OCMW. Ze verbleef er 1,5 maand: het project Stepforward van Samusocial nam het daarna over. Sabrina werd voor het eerst gehuisvest in een privéwoning op 4 december 2015. Vandaag verlaat ze deze woning voorgoed en gebeurt de plaatsbeschrijving. Wanneer we toekomen heeft ze net gedaan met kuisen. Sabrina is gelukkig, want ze heeft zich reeds geïnstalleerd in haar nieuw, en groter, appartement. Ze heeft verschillende projecten die ze wil realiseren. "Ik wil graag een job vinden als artikel 60'er, om bijvoorbeeld te werken bij 'Restos du coeur'."

Hoe zal haar dagelijkse leven eruit zien? "Mijn voorlopig bewindvoerder zal de huur betalen die ik krijg van het OCMW en het is ook tijd om al mijn facturen te betalen. De advocaat heeft een collectieve schuldbemiddeling opgestart zodat alles vlatter verloopt. Binnen 7 jaar zou normaal alles in orde moeten zijn. Voor de rest krijg ik €120 op maandag en €30 op vrijdag voor het weekend. Binnenkort zal ik vragen om 2 keer per maand mijn geld te krijgen want ik kan nu beter om met mijn geld. Ik kan zelfs €15 per maand sparen."

En welke band heeft Sabrina met haar ouders? "Mijn moeder woont in Oostende. Ze heeft een beperking en heeft een 'Vierge noir'-uitkering⁶⁰. Ik heb af en toe contact met haar via Whatsapp. Dat verloopt niet altijd goed: ze vraagt mij bijvoorbeeld om geld dat ik niet heb en geeft me slechte raad omdat ze niet nadenkt over de gevolgen. Mijn vader zie ik ongeveer 1 keer per maand. We hebben bijna 5 jaar geen contact meer gehad. Ik heb hem een berichtje gestuurd wanneer ik verhuisd ben en hij heeft geantwoord. Wanneer hij ontdekte dat ik gans die tijd op straat heb geleefd, vroeg hij mij waarom ik niet bij hem kwam aanbellen. Maar ik had niemand nodig."

Een uur later zijn we in het nieuwe appartement van Sabrina, die inderdaad veel groter is dan het vorige. Het is bovendien proper, lichtrijk en vlakbij het Vossenplein. Na nog geen week staat het appartement echter al stampvol met spullen. Aude, zorgzaam, herinnert haar: "Je hebt te veel spullen Sabrina, je zal ze moeten sorteren en beslissen wat je wel of niet wil houden. Als je er gewoon aan begint zal je zien dat je ook zal opkuisen." En het is inderdaad nodig: de dochter van Sabrina zal vanaf morgen opnieuw bij haar wonen, samen met haar kleine broer. Definitief. Als alles goed gaat. We vertrekken: morgen komen Sofiane en Damien terug met de camionnette om alle spullen die Sabrina niet meer nodig heeft mee te nemen. Ze vertrouwt me toe: "Ze zijn geweldig en helpen me veel. Stepforward is tof! Ze begeleiden me en gaan mee naar afspraken. Wanneer ik iets nodig heb, kan ik hen bellen. Ik kan op hen rekenen en dat stelt me gerust." We geloven haar graag. Dankzij het project Stepforward worden jongeren in moeilijkheden vanop straat gehuisvest. Dit is maar het topje van de ijsberg. De teams zorgen ervoor dat ze ook gehuisvest blijven en zich er goed voelen, zodat ze uiteindelijk vooruit kunnen. Alleen. Zonder Stepforward."

(Bron: jaarverslag Stepforward, 2017, p. 28)

2.4. Uitdagingen

Bovenop de dagelijkse uitdaging om kwetsbare, langdurig dakloze personen te begeleiden op een onvoorwaardelijke en krachtgerichte manier, worden de Brusselse HF-teams geconfronteerd met meer structureel bepaalde uitdagingen. Hieronder worden de meest pertinente uitdagingen besproken, omdat deze deel uitmaken van de dagelijkse praktijk van elk team en een significante invloed uitoefenen op de teams, de huurders en hun omgeving.

Waardige, geschikte en betaalbare huisvesting vinden in het Brussels Gewest is voor vele Brusselaars reeds een uitdaging, laat staan voor een specifieke doelgroep zoals de HF-huurders. De huisvestingsbemiddelaars van de Brusselse HF-teams gaan dagelijks op zoek naar nieuwe woningen; op de privémarkt, via partnerschappen met SVK's of SHM's of via samenwerkingen met andere organisaties en/of instellingen (bv. rusthuizen of ziekenhuizen). Ze worden echter geconfronteerd met een enorm tekort aan betaalbare en geschikte huisvesting. De 48.804 huishoudens op de wachtlijst voor sociale woningen getuigen van het tekort aan sociale huisvesting in het Brussels Gewest. (Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, 2017). Aangezien huisvesting het centrale element is van HF, is ook de creatie van betaalbare huisvesting fundamenteel voor de werking ervan. (FEANTSA, 2018) Naast de creatie van huisvesting kunnen innovatieve oplossingen zoals de glijdende huurovereenkomst verschillende deuren openen, maar dit systeem kent ook veel nadelen, waaronder de delicate positie van de HF-teams als (onder)verhuurder en de huurachterstand waar de vzw's financieel zelf voor instaan.

Met de herhuisvesting van de personen begint ook de herintegratie in de Brusselse samenleving. De HF-teams merken echter dat er heel wat organisaties en diensten weigerachtig zijn om hun doelgroep te begeleiden of te integreren in hun werking. De **toegang tot andere diensten binnen en buiten de thuislozenzorg blijft met andere woorden moeilijk**, zelfs wanneer de personen gehuisvest zijn. Het percentage huurders (20,8%) waarvan de teams merken dat ze zware geestelijke gezondheidsproblemen hebben, illustreert deze uitdaging in de praktijk. De teams stellen vast dat deze personen hulp nodig hebben, maar ervaren ook dat de toegang tot de gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg zeer hoogdrempelig is.

Aangezien de HF-doelgroep aanzien wordt als de 'moeilijkste', treden de teams vaak naar voren als tussenpersoon en gaan ze op zoek naar meer langdurige oplossingen. Kwalitatieve samenwerkingen met aanverwante sectoren en organisaties zijn dan ook essentieel voor HF. De rigiditeit van enkele sectoren maakt dit echter niet vanzelfsprekend. Intervisies, uitwisselingen tussen hulpverleners en werkgroepen bevorderen de toegankelijkheid en samenwerking tussen alle betrokken actoren. (Martin, 2016)

Huisvesting zorgt er voor dat de herhuisveste personen niet langer dakloos zijn, maar de huurders leven in de meeste gevallen nog steeds in **armoede**. De meeste personen blijven namelijk afhankelijk van een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering, waarvan het inkomen zich onder de armoederisicogrens⁵¹ bevindt. Het Brussels armoederapport van het *Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel* (2017) toont aan dat dit het geval is voor bijna een derde (31%) van de Brusselaars.

51 i.e. inkomensgrens vastgelegd op 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen (EUSILC).

HF is een efficiënte strategie in de bestrijding van dak- en thuisloosheid, maar de huurders blijven in armoede leven en hebben ook daarom ondersteuning op lange termijn nodig. Dit heeft ten slotte ook een impact op de duurzaamheid van de huisvesting. Elke bijkomende kost, bijvoorbeeld op vlak van gezondheid of door een administratieve hindernis, brengt hun inkomen en dus ook de huisvesting in gevaar.

Op politiek niveau bestaan er veel verschillende interpretaties en uiteenlopende kennis over het *HF*-model, die niet altijd overeenkomen met het wetenschappelijke onderzoek waarop de principes van *HF* gebaseerd zijn. (Martin, 2016) *HF* wordt bijvoorbeeld aanzien als een goedkoop wondermiddel in de strijd tegen dak- en thuisloosheid of krijgt politieke aandacht die niet steeds correspondeert met de financiële middelen die de organisaties ontvangen. Sinds het begin van *HF* in het Brussels Gewest hebben de teams te maken met **budgettaire onzekerheden** (bv. verschillende subsidies van korte termijn) en dit terwijl ze met de huurders een onvoorwaardelijke begeleiding opstartten, voor onbepaalde duur. Deze onduidelijkheden en onzekerheden zorgen er voor dat de vertrouwensrelatie en de begeleiding van de huurders onder druk komen te staan en creëert een onstabiele werkomgeving voor de sociaal werkers en andere medewerkers van de *HF*-teams. Dankzij de nieuwe ordonnantie van de GGC betreffende de noodhulp aan en de inschakeling van daklozen wordt *HF* officieel erkend, maar het is nog onduidelijk op welke manier de subsidiëring zal verlopen.

De samenloop van deze verschillende soorten uitdagingen en moeilijkheden zorgen ervoor dat de *HF*-teams op verschillende niveaus actief dienen te zijn: op het terrein, op overlegmomenten met de rest van de Brusselse thuislozenzorg (en aanverwante sectoren) en op politiek niveau.

Besluit

HF werkt, ook in het Brussels Gewest. Sinds 2013 werden er in totaal 117 daklozen (ETHOS categorie 1 en 2) gehuishuist, waarvan 91,5% gehuishuist bleef. Deze personen zijn de meest kwetsbare dak- en thuislozen die Brussel kent: ze leefden langdurig op straat, hebben te maken met geestelijke gezondheidsproblemen en gebruiken bijna allemaal (91,1%) middelen. De huurders worden tijdens en na hun herhuisvesting intensief begeleid door een van de 4 erkende Brusselse *HF*-teams: *SMES-B*, *Straatverplegers vzw*, *Stepforward of Station Logement*. De teams hebben elk hun specifieke werking, maar baseren zich allemaal op het internationaal erkende *HF*-model en de Europese *HF*-principes. Ze vertrekken van het basisrecht op huisvesting en gebruiken de woning als een hefboom om aan het herstel van de huurder te werken en van daaruit andere problemen aan te pakken.

De huisvesting die wordt aangeboden is zeer divers, waaronder sociale woningen, studio's via een SVK, appartementen op de private huurmarkt, solidaire woningen en rusthuizen. Het aandeel van de private woningmarkt is echter miniem: het merendeel (88,1%) van de *HF*-woonvormen in Brussel is met andere woorden 'sociaal'. De *HF*-teams worden dagelijks geconfronteerd met het enorme tekort aan betaalbare en gepaste huisvesting in het Brussels Gewest. Net als de rest van de Brusselse thuislozenzorg gaan de teams op zoek naar creatieve oplossingen. Ze hebben onder meer hun eigen 'huisvestingsbemiddelaar', werken met 'alternatieve' huurovereenkomsten (zoals de glijdende huurovereenkomst of transitovereenkomsten) en onderzoeken pistes voor de constructie van nieuwe woningen of het gebruik van leegstaande woningen.

De *HF*-begeleiding van de huurders in Brussel is steeds mobiel, indien nodig intensief, gescheiden van de huisvesting en duurt zo lang als nodig. Wanneer de huurders gedurende een periode op straat terecht komen (bijvoorbeeld voor of na een langdurige ziekenhuisopname) blijven de *HF*-teams hen begeleiden en gaan ze indien nodig op zoek naar een nieuwe woning. De begeleiding gebeurt echter niet enkel door de *HF*-teams. De teams werken samen met verschillende organisaties uit de Brusselse thuislozenzorg en de aanverwante sectoren: de geestelijke gezondheidszorg, justitieel welzijnswerk, drughulpverlening, jeugdzorg, enz. Deze partners en samenwerkingen zijn essentieel voor de begeleiding van de huurders, maar zijn niet steeds vanzelfsprekend. Er wordt dan ook veel tijd en energie geïnvesteerd in het onderhouden van netwerken, persoonlijke relaties en samenwerkingen a.d.h.v. interviews, werkgroepen en uitwisselingen.

De ontwikkeling van *HF* in het Brussels Gewest liep niet van een leien dakje en ook vandaag bestaat er nog veel onduidelijkheid omtrent het begrip en zijn concrete werking. Het is echter duidelijk dat *HF* succesvol is voor de specifieke doelgroep waarvoor het werd ontwikkeld en er is veel aandacht en interesse voor het werkmodel. Om te kunnen beantwoorden aan de noden van andere doelgroepen dienen andere huisvestingsgerichte diensten zich te ontwikkelen binnen een **geïntegreerde aanpak tegen dak- en thuisloosheid**, waarbij preventie centraal staat. (Pleace, 2018) De begeleidingsvorm kan op deze manier aangepast worden aan het profiel van de verschillende doelgroepen.

HF is een sleutelement, maar niet de enige oplossing in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. *La Strada* benadrukt sinds 2015 deze geïntegreerde aanpak⁵², waarbij de aanverwante sectoren en beleidsdomeinen een centrale rol spelen. In Finland, een van de enigste landen in Europa waar het aantal dak- en thuislozen de laatste jaren verminderde, is de strijd tegen dak- en thuisloosheid een gedeelde bevoegdheid. Niet alleen welzijn, maar ook de beleidsdomeinen milieu, gezondheid en justitie dragen mee de verantwoordelijkheid en zetten samen in op een samenleving zonder dak- en thuisloosheid.

De moeizame ontwikkeling van *HF* in het Brussels Gewest heeft duidelijk gemaakt dat huisvesting en preventie essentieel zijn in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. Het is duidelijk dat de Housing Led-aanpak die sinds 2010 tijdens de Europese Consensusconferentie over dak- en thuisloosheid, naar voren werd geschoven, werkt. Meer en meer organisaties zien huisvesting als een beginpunt en een instrument om aan de herintegratie van hun doelgroep in de samenleving te werken. Elke dakloze persoon heeft namelijk huisvesting nodig, ongeacht andere of bijhorende problematieken. Naast huisvesting is preventie zeer belangrijk, aangezien de huurders slechts over een inkomen beschikken dat onder de armoederisicogrens ligt. Hun huisvestingssituatie blijft m.a.w. precair. Het verlagen van drempels en toegankelijk maken van de samenleving voor personen in moeilijkheden is dan ook essentieel. De ***HF*-teams tonen aan dat het niet onmogelijk is om een zeer kwetsbare en 'moeilijke' doelgroep te herhuisvesten.**

52 LA STRADA, *Synthesenota van de werkgroep "Geïntegreerde aanpak van de thuislozenzorg" van het Brussels Overleg Thuislozenzorg*. Brussel: la Strada - Steunpunt thuislozenzorg Brussel, 2015, 17 p.

Termen en afkortingen

ACT	<i>Assertive Community Treatment. "ACT is een gemeenschapsgericht interdisciplinair team van professionelen, met sociaal werkers, verplegers, psychiaters, opvoeders, therapeuten en experts in risicovermindering bij middelengebruik. Ze zijn 7 dagen op 7 en 24u op 24u beschikbaar."</i> (Tsemberis, 2004)
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
CCL	Cellule Régionale Capteur et Créateur de Logements
CGG	Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg
CPCVF	<i>Centre de Prévention des Violences Conjugales et Familiales</i> : centrum voor de preventie van echtelijke en familiaal geweld
CV	Curriculum Vitae
ETHOS	Europese typologie over thuisloosheid en sociale uitsluiting op vlak van wonen
EUSILC	<i>European Union Statistics on Income and Living Conditions</i> : Europese Unie-statistieken m.b.t. inkomen en levensomstandigheden
FEANTSA	<i>Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri</i> - Europese Federatie van Nationale Organisaties Werkend met Daklozen
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Harm Reduction	<i>Harm reduction</i> omvat interventies, programma's en beleidsmaatregelen die streven naar het verminderen van de gezondheids-, sociale – en economische schade van druggebruik aan individuen, gemeenschappen en de samenleving. Een kernbeginsel van <i>harm reduction</i> is de ontwikkeling van pragmatische reacties op omgaan met druggebruik door middel van een hiërarchie van interventies, die primair de nadruk leggen op het verminderen van druggerelateerde gezondheidsschade van voortdurend druggebruik. (Des Jarlais, 1995; Lenton en Single, 2004)
HF	<i>Housing First</i>
HFB-LAB	<i>HFB-LAB</i> biedt ondersteuning aan de ontwikkeling van de huidige en toekomstige praktijken inzake <i>HF</i> in België. De structuur is ondergebracht bij de <i>POD Maatschappelijke Integratie</i> .
ICM	<i>Intensive Case Management</i> . Dit teammodel is geschikt voor huurders met minder zware geestelijke gezondheidsproblemen en minder intensieve behoeften. Een multidisciplinair team (zoals bij het <i>ACT</i> teammodel) is voor hen niet altijd nodig. De sociaal werkers binnen het team doen een beroep op hun netwerk van partners, brengen de huurders in contact met andere organisaties en verlagen drempels voor andere, meer gespecialiseerde, diensten.
KBS	Koning Boudewijnstichting

OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
POD	Programmatorische federale Overheidsdienst
Peer worker	Ervaringsdeskundige
Pouponnière	<i>Service d'accueil spécialisé de la petite enfance (S.A.S.P.E.)</i> : onthaaldienst voor jonge kinderen.
PTSS	Posttraumatische stressstoornis
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
SAJ	<i>Service d'Aide à la Jeunesse</i> : Franstalig Comité voor Bijzondere Jeugdzorg
SETM	<i>Solidarité Étudiants du Tiers-Monde</i>
SHM	Sociale Huisvestingsmaatschappij: biedt sociale huisvesting aan personen met een bescheiden inkomen.
SIKB	Sociaal Immobiliënkantoor in Brussel
SVK	Sociaal verhuurkantoor: een erkende organisatie die woningen huurt op de private huurmarkt en die vervolgens voor een redelijke huurprijs verder verhuurt aan personen met een bescheiden inkomen. SVK's geven voorrang aan de meest kwetsbare gezinnen en personen
SPJ	<i>Service de Protection Judiciaire</i> : gespecialiseerde hulpdienst die optreedt zodra de Jeugdrechtbank een uitspraak heeft gedaan over een hulpmaatregel
VTE	Voltijdse equivalenten
VZW	Vereniging zonder winstoogmerk
WGC	Wijkgezondheidscentrum
WRAP	<i>Wellness Recovery Action Plan</i>

Lijst van figuren

TABEL 1 : Housing First - Sleutelprincipes	11
FIGUUR 1 : Aantal jaren op straat van de huurder op 31 december 2017 (N=101)	24
FIGUUR 2 : Middelengebruik van de huurders op 31 december 2017 (N=101)	25
FIGUUR 3 : Leeftijd van de huurders op 31 december 2017 (N=101)	26
FIGUUR 4 : Huisvestingsvormen op 31 december 2017 (N=101)	29
FIGUUR 5 : Begeleiding van de 4 Housing First-teams	39
FIGUUR 6 : Samenwerkingen m.b.t. begeleiding huurders	40
FIGUUR 7 : Samenwerkingen m.b.t. huisvesting	42

Bibliografie

MONOGRAFIEËN

- BBROW (2017). Sociale huisvesting: kroniek van een decennium voor bijna niets. Art. 23 (#67). Brussel: Brusselse Bond voor het Recht op Wonen, 34 p.
- BUXANT, C., BROSIUS, C., LELUBRE, M. & LIAGRE, R. (2016). Ga voor *Housing First!* Handboek met aanbevelingen voor instituties. Brussel: *Housing First Belgium*, 105 p.
- DORVIL, H. & BOUCHER GUEVREMONT, S. (2013). Le logement comme facteur d'intégration sociale pour les personnes itinérantes aux prises avec des problèmes de santé mentale participant au Projet Chez Soi à Montréal. Montréal: UQAM, 143 p.
- FONDATION ABBE PIERRE & FEANTSA. (2017). Locked out: Housing solutions for vulnerable young people transitioning to independence. Brussel, 14 p.
- FONDATION ABBE PIERRE & FEANTSA (2018). Third overview of housing exclusion in Europe. Brussel, 57 p.
- GOERING, et al. (2014). National At Home/Chez Soi Final Report. Calgary, AB: Mental Health Commission of Canada, 48 p.
- JONES, S., QUILGARS, D. & SHERIDAN, S. (2017). *Housing First for Youth (HF4Y)* in Europe: Concept, Developments and Prospects. Barcelona: European Research Conference CHANGING PROFILES OF HOMELESSNESS: IMPLICATIONS FOR SERVICES, 18 p.
- LA STRADA, Synthesenota van de werkgroep "Geïntegreerde aanpak van de thuislozenzorg" van het Brussels Overleg Thuislozenzorg. Brussel: *la Strada* Steunpunt thuislozenzorg Brussel, 2015, 17 p.
- LO SARDO, S. (2016). Sorties de rue. Une ethnographie des pratiques d'intervention *Housing First*. Bruxelles: Le Forum - Bruxelles contre les inégalités, 134 p.
- MARTIN, L. (2017). *Le Housing First à Bruxelles; rapport de suivi des projets*. Brussel: *la Strada* Steunpunt Thuislozenzorg Brussel, 118 p.
- MARTIN, L. (2011). *Vers un programme de Housing First à Bruxelles?* Brussel: Santé Mentale et Exclusion Sociale Belgique, 49 p.
- MONDELAERS, N. (2017). Telling van dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – november 2016 / maart 2017. Brussel: *la Strada* Steunpunt thuislozenzorg Brussel, 128 p.
- MONDELAERS, N. (2013). *Van Housing First tot Housing Fast*. Brussels Welzijnsnieuws, 203. Brussel: Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad, 20 p.
- OBSERVATORIUM VOOR GEZONDHEID EN WELZIJN VAN BRUSSEL-HOOFDSTAD. (2017). Welzijnsbarometer: Brussels Armoederapport 2017. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 72 p.
- PLEACE, N. (2018). Using *Housing First* in integrated homelessness strategies: a review of evidence. York: Centre for Housing Policy, University of York, 51 p.
- PLEACE, N. & BRETHERTON, J. (2013). The case for *Housing First* in the European Union: A critical Evaluation of Concerns about Effectiveness. *European Journal of Homelessness*, 7(2). Brussel: European Observatory on Homelessness (FEANTSA), pp. 21-41.

POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding, Sociale Economie en Grootstedenbeleid. (2010). Europese Consensusconferentie over thuisloosheid: beleidsaanbevelingen van de jury. Brussel, 32 p.

QUILGARS, D. & PLEACE, N. (2017). The Threshold *Housing First* pilot for women with an offending history: the first two years. York: University of York: Centre for Housing Policy, 63 p.

RAITAKARI, S. & JUHILA, K. (2015). *Housing First* Literature: different orientations and political-practical arguments. *European Journal of Homelessness*, 9(1). Brussel: European Observatory on Homelessness (FEANTSA), pp. 145-189.

TSEMBERIS, S. J. (2010). *Housing First: The Pathways Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction*. Minnesota: Hazelden, 244 p.

TSEMBERIS, S. J., GULCUR L. & NAKAE M. (2004). *Housing First, Consumer Choice, and Harm Reduction for Homeless Individuals With a Dual Diagnosis*. New York: American Journal of Public Health, pp. 651-656.

WAEGEMAKERS SCHIFF, J. & ROOK J. (2012). *Housing First – where is the evidence?* Toronto: Homeless Hub, 29 p.

WINDELINCKX, T. (2014). Harm reduction dossier. Brussel: VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw, p. 48.

WEBSITES

CMDC-CDCS, Sociaal Brussel. Brussel: Centrum voor Maatschappelijke Documentatie en Coördinatie vzw, 2017. Geraadpleegd op 14 augustus 2018, <https://sociaal.brussels/page/over-sociaal-brussel-nl#4>

KONING BOUDEWIJNSTICHTING, Methodes van 'Housing First'. Geraadpleegd op 14 augustus 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=34dkJRL6T2I>

PLEACE, N., *Housing First* Guide Europe. Brussel: FEANTSA, 2016, 90 p., <http://housingfirstguide.eu>

VLAAMSE GEMEENSCHAP, Een sociale woning huren bij een sociaal verhuurkantoor. Geraadpleegd op 14 augustus 2018, <https://www.vlaanderen.be/nl/bouwen-wonen-en-energie/huren-en-verhuren/een-sociale-woning-huren-bij-een-sociaal-verhuurkantoor>

WETGEVINGSTEKSTEN

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, Ordonnantie houdende de regionalisering van de woning-huurovereenkomst, 30 oktober 2017 (BS 2017/040697), http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2017072715&table_name=wet

GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE, Ontwerp van ordonnantie betreffende de noodhulp aan en de inschakeling van daklozen, 25 mei 2018, <http://weblex.brussels/data/arccc/doc/2017-18/105789/images.pdf#page>

Jaarverslagen van de Brusselse Housing First teams (2013-2017)

Bijlagen

BIJLAGE 1: EUROPESE TYPOLOGIE OVER THUISLOOSHEID EN SOCIALE UITSLUITING OP VLAK VAN WONEN

ETHOS – Europese typologie over thuisloosheid en sociale uitsluiting op vlak van wonen

Thuisloosheid is één van de grote sociale problemen waar de Europese Unie met haar 'strategie voor sociale bescherming en inclusie' werk van wil maken. Het voorkomen van thuisloosheid of de herhuisvesting van thuislozen kan enkel als we een begrip hebben van de trajecten die thuislozen gaan en de processen die tot thuisloosheid leiden. We hebben dus een breed begrip van thuisloosheid nodig. FEANTSA (Europese Federatie van Organisaties die met thuisloze mensen werken) heeft een typologie van thuisloosheid en sociale uitsluiting op vlak van huisvesting ontwikkeld, genaamd ETHOS. De Ethos typologie gaat er van uit dat een 'thuis' op drie conceptuele domeinen bestaat, en de afwezigheid hiervan betekent dus thuisloosheid. Een (thuis) hebben betekent: een voldoende huisvesting (of ruimte) hebben voor een

persoon en zijn/haar gezin die hun eigen is (het fysieke domein); de mogelijkheid hebben hier hun privacy te bewaken maar ook sociale relaties uit te bouwen (het sociale domein) en een wettelijke aansprakelijkheid kunnen maken op deze ruimte (het wettelijke domein). Dit leidt tot de vier hoofdcategorieën: dakloosheid, thuisloosheid, onzekere huisvesting en onvoldoende huisvesting, die allemaal begrepen kunnen worden als het niet hebben van een (t)huis. ETHOS classificeert dus mensen die thuisloos zijn volgens hun woonsituatie. Deze conceptuele categorieën worden verder verdeeld in 13 operationele categorieën die voor beleidsdoelinden kunnen gebruikt worden, bijvoorbeeld om thuisloosheid te kwantificeren en in beeld te brengen, en dus om beleidsmaatregelen te nemen en daarna te evalueren.

	Operationele categorie	Leefsituatie	Definitie
THUISLOOS	1 In openbare ruimte leven (geen vaste verblijfplaats)	1.1 Openbare ruimte of open lucht	Leven op de straat en in openbare ruimte, zonder vaste verblijfplaats.
	2 Mensen in nachtopvang	2.1 Laagdrempelige opvang (direct toegankelijk)	Mensen zonder vaste verblijfplaats die gebruik maken van de nachtopvang, laagdrempelige opvang, korte duur
THUISLOOS	3 Mensen in opvang voor thuislozen	3.1 Opvangcentrum halflange termijn	Opvang voor kortdurend verblijf
		3.2 Tijdelijke huisvesting	Tijdelijke huisvesting (geen vastgestelde tijdslimiet)
		3.3 Huisvesting als overbruggingsperiode	Tijdelijke huisvesting (vastgestelde overbruggingsperiode) bv. OCMW
4 Mensen in vrouwenopvang	4.1 Vluchthuizen Vrouwenopvang	Opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld	
5 Mensen in opvang voor asielzoekers en immigranten	5.1 Asielzoekerscentrum 5.2 Pension voor seizoenarbeiders	Gesloten asielcentra of tijdelijke opvang door hun verblijfsstatus	
6 Mensen die binnenkort uit een instelling komen	6.1 Penitentiaire inrichting	Geen huisvesting beschikbaar vóór vrijlating	
	6.2 Medische instellingen (inclusief afkickcentra, psychiatrische ziekenhuizen)	Geen huisvesting beschikbaar vóór vrijlating	
	6.3 Jeugdinstituten	Blijven langer door gebrek aan huisvesting	
7 Begeleid wonen	7.1 Zorgwonen voor oudere daklozen	Begeleid wonen voor ouderen in groepswoning	
	7.2 Begeleid wonen voor mensen die dakloos zijn geweest	Begeleid wonen voor individuen	
8 Mensen zonder een huurcontract	8.1 Tijdelijk bij familie of vrienden	Leven in tijdelijk conventionele huisvesting bij familie of vrienden (niet uit vrije keuze)	
	8.2 Zonder formeel huurcontract	Gebruiken van een woning zonder formeel huurcontract (niet kraken)	
	8.3 Illegale bezetting van terrein	Bezetten van terrein zonder wettelijke rechten	
9 Mensen die uit hun huis worden gezet	9.1 Uitgevoerd dwangbevel (huurhuis)	Wanneer procedures voor uithuiszetting in gang gezet zijn	
	9.2 Terugname bevel (koophuis)	Wanneer de hypotheekverstrekker het huis in beslag mag nemen wegens niet aflossing woningkrediet	
10 Mensen die leven onder dreiging van huiselijk/familiaal geweld	10.1 Gemeld bij politie	Wanneer de politie actie onderneemt om veiligheid voor slachtoffers van huiselijk geweld te garanderen	
11 Mensen in tijdelijke / niet conventionele woningen	11.1 Camper / caravan	Niet bedoeld als standaard woonplaats (bv. Roma, zigeuners, woonwagenbewoners, campingbewoners)	
	11.2 Niet conventionele woonruimte	Tijdelijke schoolplaats (kraken)	
	11.3 Tijdelijke aard	Illegale bezetting van een terrein/gebouw (kraken)	
12 Mensen in ongeschikte huisvesting	12.1 Woning ongeschikt voor bewoning	Woonruimte die ongeschikt is verklaard voor bewoning	
13 Mensen die wonen in een extreem overbevolkt gebouw	13.1 Hoogste nationale norm van overbevolking	Bepaald als het overschrijden van de nationale of regionale dichtheidsnorm voor oppervlakte of bruikbare kamers, huisjesmelkerij	

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

FEANTSA European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL
Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL

BE(NL)

194, Chaussée de Louvain ■ 1210 Brussels ■ Belgium ■ Tél.: + 32 2 538 66 69 ■ Fax: +32 2 539 41 74 ■ ethos@feantsa.org ■ www.feantsa.org

BIJLAGE 2: DEFINITIE VAN DE HOUSING FIRST PRAKTIJKEN (BRON: HFB-LAB, 2017)

FICHE

#1

DEFINITIE VAN DE
HOUSING FIRST PRAKTIJKEN

MOTIVATIE:

Housing First heeft zijn efficiëntie aangetoond in België via het experiment Housing First Belgium (september 2013 tot juni 2016). Om ervoor te zorgen dat deze praktijken zich in de toekomst zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen, moeten fundamentele principes die bijdragen tot de definitie en tot de efficiëntie van het model worden nageleefd.

Deze fiche bepaalt de fundamentele criteria om de benaming Housing First te mogen hanteren.

BRONNEN:

- de 8 oorspronkelijke Amerikaanse principes van het model - Pathways to Housing - waarnaar gewoonlijk verwezen wordt
- de verschillende toepassingen in Europa, in het bijzonder de criteria opgenomen in de HF Europe Guide¹ (het begrip "verspreid wonen" verduijnt)
- de Housing First praktijken uit de experimentele fase Housing First Belgium.
- de deelname van Housing First Belgium aan de internationale studie over de HF modelgetrouwheid²

Een handboek over de implementatie van Housing First en een informatiebrochure die de voornaamste resultaten samenvat, zijn beschikbaar op www.housingfirstbelgium.be

Contacteer het Housing First Belgium-LAB voor meer info: coördinatie@housingfirstbelgium.be

¹ www.housingfirstbelgium.be

² Deze studie zal het onderwerp uitmaken van een speciale uitgave van het Europeaan Journal of Homelessness die in 2018 zal verschijnen.

Housing First Belgium¹ definieert een Housing First praktijk op basis van de volgende criteria²:

1 Doelgroep.

Daklozen die het minste kans maken op huisvesting.

- Dakloos (Ethos 1 en 2³).
- Langdurig (minstens de laatste 3 maanden vóór hun intrek in een woning of 12 maanden in totaal in verschillende episodische gedurende hun ganse leven^{4,5}).
- Kwetsbaar (problemen inzake fysieke en/of geestelijke gezondheid en/of verslavingen).
- Nood aan intensieve begeleiding tijdens huisvesting.
- Het recht kunnen openen op een inkomen of reeds over een inkomen beschikken.

2 Huisvesting.

Eerst huisvesting, nadien de rest.

- Onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting⁶.
- Scheiding van huisvesting en begeleiding⁷.
- Individueel huurcontract.
- Individuele huisvesting⁸.
- Duurzame huisvesting.

AANBEVOLEN CRITERIA⁹:

- Ondertekening van de huurovereenkomst rechtstreeks tussen de bewoner en de eigenaar.
- Verspreid wonen in de stad.

3 Begeleiding.

De begeleiding gebeurt op maat.

- Mobiel¹⁰
- Moet kunnen beantwoorden aan de hoge en complexe noden van de doelgroep¹¹
- Gescheiden van de huisvesting (een begeleiding wordt indien nodig behouden, zelfs wanneer de persoon niet (meer) gehuisvest is, voor zover de persoon dit toelaat)
- De HF filosofie naleven (die herstel tot doel heeft, gericht is op de persoon, op zijn/haar ritme, in een harm reduction filosofie, met een zorgzame houding).
- Zo lang als nodig.

¹ Op 4 mei 2017 organiseerde het HFB-LAB een expertenconsensus met coördinatoren/verlegwoorders van de Belgische Housing First praktijken: UCMW van Gent, W13 - Zuidwest-Vlaanderen, OCMW en CAW van Hasselt, OCMW van Sint-Jans-Muizenbeke, Straatvervoerders, SMOG-B, Diogenes, Samen Sociaal/OCMW van de Stad Brussel, Relais Sociaux van Namen, Charleroi en Luik.

² Met uitzondering van de twee aanbevelingen criteria: moet een Housing First praktijk aan alle 15 andere criteria voldoen.

³ Situaties van dakloosheid, precarie of onaanpaste huisvesting kunnen overvragen worden, voor zover het gaat om tijdelijke situaties met als meest waarschijnlijke uitkomst een situatie van dakloosheid, en voor zover aan alle andere criteria in verband met het doelpubliek wordt voldaan (bijv. verblijf in het ziekenhuis vóór straat, met een forse zware terugkeer naar de straat na de hospitalisatie).

⁴ Merk op dat de deelnemers aan het experiment HFB gemiddeld 3 jaar in een situatie van dakloosheid hebben geleefd (Ethos 1 en 2).

⁵ Dit begrip moet in verband worden gebracht met de leefstijl van de doelgroep.

⁶ Zonder andere taalingsvoorwaarden dan diegene voorziet voor elke huurder door de ondertekening van het huurcontract/de woonovereenkomst - geen enkele verplichting inzake tenuistelling van gezondheidsproblemen/verslaving kan worden gekoppeld aan de toegang tot huisvesting.

⁷ Het hebben van een woonruimte staat los van de kwaliteit/frequentie van de begeleidingstrategie.

⁸ Tenzij de betrokken persoon een andere formule wenst die beter aan zijn profiel beantwoordt. Bepaalde huurders die deelgenomen hebben aan het Housing First Belgium experiment bewoonden omwille van hun leefstijl enkel van specifieke tweedehandsruimten, een kamer in een ruithuis of in een instelling voor beschut wonen. De aanbevelen logica is de volgende: het moet de huisvestingsvorm zijn die de beste licht voor deze persoon EN deze meest duurzaam zijn.

⁹ Door twee aanbestedingen liggen de nadruk op de loderende rol die huisvesting speelt bij het herstelproces en de sociale integratie. Men dient hierbij echter overeenstemming te houden met de moeizame toegang tot huisvesting.

¹⁰ De begeleiding wordt zowel in als buiten de woonruimte aangeboden.

¹¹ Over-veelstreeks door een Asserbet Community Treatment - team (multi-disciplinair team), afwisselend contactpunten door een Intensive Case Management - team.